

JAARVERSLAG 2023

COMMISSIE VAN TOEZICHT

BIJ DE GEVANGENIS TE GENT

"Une société se juge à l'état de ses prisons"

Albert Camus

INHOUD

I.	De Commissie van Toezicht en/in haar context	6
I.1.	Context.....	6
I.1.1.	Een beeld van de gevangenis.....	6
I.1.2.	Historische context	7
I.1.3.	De huidige context	7
I.2.	Samenstelling.....	10
I.2.2.	Per 31 december 2023.....	10
I.3.	Werking.....	11
I.3.1.	Maandcommissariaat: wekelijkse toezicht, “spreekuur”, bemiddeling	11
I.3.2.	Personeelsstakingen: checklist	13
I.3.3.	“Steekproefgesprekken”	13
I.3.4.	Structureel overleg met de directie	14
I.3.5.	Klachtencommissie	16
I.3.6.	Maandvergaderingen.....	16
I.3.7.	Ad hoc activiteiten	17
I.3.8.	Jaarverslag.....	17
I.4.	De commissie in cijfers.....	18
I.4.1.	Aantal maandvergaderingen.....	18
I.4.2.	Aantal bezoeken maandcommissarissen.....	18
I.4.3.	Aantal rapportbriefjes.....	18
II.	Het toezicht.....	22
II.1.	Overbevolking	22
II.1.1.	Burgemeestersbevel	22
II.1.2.	Bijdrage van de commissie aan het gewenste effect van het burgemeestersbevel	23
II.1.3.	Uitwerking burgemeestersbevel: daling aantal grondslapers tot juni	24
II.1.4.	Uitgewerkt burgemeestersbevel: stijging aantal grondslapers vanaf juni	24
II.1.5.	Nieuw verzoek van de commissie aan de burgemeester en provinciegouverneur.....	25
II.1.6.	Context overbevolking/grondslapers in de gevangenis van Gent	27
II.1.7.	Gevolgen van de overbevolking voor de gedetineerden.....	31
II.2.	Geïnterneerden in de gevangenis.....	34
II.2.1.	Probleem van het verleden.....	34
II.2.2.	Funeste stijging van het aantal geïnterneerden	35
II.2.3.	Verslag dagbezoek aan het zorgteam.....	36

II.3 Stakingen van het bewakingspersoneel in 2023:.....	40
II.3.1. Juridisch kader	40
II.3.2. Toezicht bij staking.....	40
II.4. De steekproefgesprekken in 2023	42
II.5. Straf- en veiligheidscellen	44
II.6. Vegetarisch aanbod/”MUZ”	45
II.6.1. Vegetarisch aanbod in de gevangenis.....	45
II.6.2. “MUZ” op celdeuren	46
II.7. Hulp- en dienstverlening: bibliotheek.....	48
II.7.1. Algemeen kader	48
II.7.2. Bibliotheek in de gevangenis	48
II.8. Hygiënische detentie-omstandigheden: aanwezigheid van ongedierte	52
II.10. Integratie Dienst Algemene Beveiliging – transport van gedetineerden	54
III. Beklagerecht	56
III.1 Cijfergegevens.....	56
Bijlage 1: Vragenlijst steekproefbevragingen CvT Gent.....	61
Bijlage 2.....	64
Bijlage 3 – Referenties academische publicaties CvT Gent 2023.....	64

“Voortaan zouden anderen beslissen over mijn doen en laten, over waar ik zou blijven, waar ik zou slapen, hoe laat ik zou opstaan, hoe mijn naam zou luiden.

Ik zou altijd bevelen krijgen.”

(Ahmet Altan, *Ik zal de wereld nooit meer zien. Aantekeningen uit de gevangenis*, 2019)

I. De Commissie van Toezicht en/in haar context

De Commissie van Toezicht bij de gevangenis van Gent (hierna : de commissie) mag maximum 18 leden tellen, waaronder minstens 2 juristen en 1 arts. De commissie beschikt ter ondersteuning van haar werkzaamheden over een secretaris.

De commissie bestaat uit geëngageerde burgers met verschillende achtergrond, expertise en ervaring. Zij kiezen ervoor om een deel van hun vrije tijd te besteden aan het onafhankelijk toezicht op de gevangenis met het oog op een correcte bejegening van en betere levensomstandigheden voor personen in detentie. De leden van de commissie worden dus als vertegenwoordigers van de maatschappij een belangrijke rol toebedeeld.

I.1. Context

I.1.1. Een beeld van de gevangenis

De gevangenis is gebouwd in stervorm en voorzien van een centraal controlecentrum waarop vier vleugels met cellen over drie verdiepingen en een administratieve gang aansluiten. Drie celvleugels (A, B, C) vormen de mannenafdeling en op de vierde vleugel is de vrouwenafdeling gesitueerd. Vier straf/veiligheidscellen bevinden zich in een gang op het einde van vleugel B en één zo'n cel situeert zich op de vrouwenafdeling.¹ Zij zijn geïsoleerd van de andere cellen.

Dit filmpje van 10 jaar geleden geeft een virtueel beeld van de gevangenis toen, waar het toezicht wordt gehouden door de leden van de commissie²:

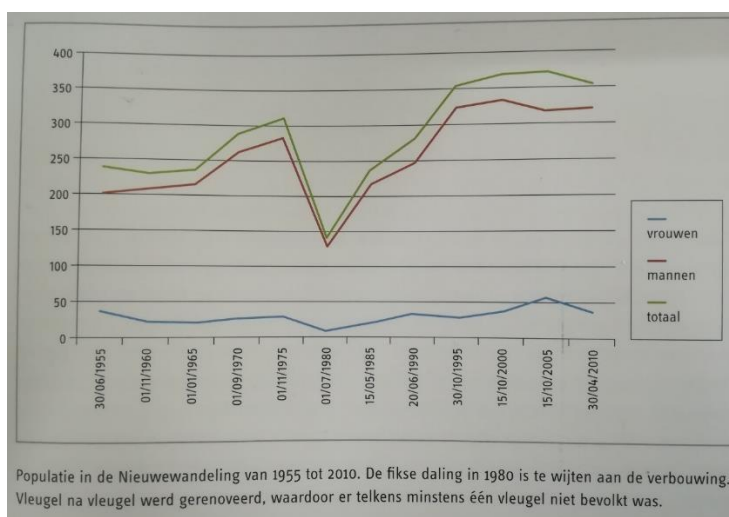
¹ Dit zijn "naakte" cellen die, wanneer zij worden gebruikt voor de uitvoering van de tuchtstraf van opsluiting in de strafcel, "strafcellen" worden genoemd en, wanneer zij dienen voor de uitvoering van een beveiligingsmaatregel, "veiligheidscellen".

² Het boek "150 jaar Nieuwewandeling. Gevangenis Gent [1862-2012]" schetst de geschiedenis van het gebouw en zijn bewoners (Penitentiaire inrichting de Nieuwe wandeling Gent, Uitgeverij Snoeck, 2011).

I.1.2 Historische context

In het activiteitenrapport van het DG EPI aan de vooravond van de eeuwwisseling (1999) lezen we dat de Gentse gevangenis 243 mannelijke gedetineerden (waarvan 195 in monocellen) en 45 vrouwelijke gedetineerden (waarvan 32 in monocellen) kon herbergen, naast 12 personen in beperkte detentie. Het personeelsbestand bedroeg toen ongeveer 220 mensen, waarvan 164 penitentiair beambten en technisch personeel. Er waren 4 werkateliers voor mannen en 2 voor vrouwen. Alle gedetineerden konden verschillende sporten beoefenen (volleybal, mini-voetbal, tafeltennis, badminton, fitness) en hadden er toegang tot de bibliotheek met 3000 werken. Er vonden overigens verschillende culturele activiteiten plaats (theater- en andere voorstellingen) tijdens de Gentse feesten. Ieder seizoen werd er een theaterklas georganiseerd. Er waren taal- (frans, engels, spaans en nederlands), informatica-, alfabetiserings-, teken- en muziekopleidingen.

De gevangenispopulatie van 1995 tot 2010 wordt in het boek "150 jaar Nieuwewandeling » grafisch weergegeven. Na een piek van om en bij 300 gedetineerden in de tweede helft van de jaren zeventig, flirt de gevangenis vanaf 1995 tot 2010 met het getal van 350 gedetineerden maar blijft wel ruim onder de 400 gedetineerden.

Het personeelsbestand in 2011 bedroeg 282 personeelsleden (hetzij 252,58 FTE).³

I.1.3 De huidige context

De capaciteit thans volgens het DG EPI bedraagt theoretisch 244 gedetineerden in de mannenafdeling. Deze capaciteit werd stelselmatig opgetrokken tot 326 gedetineerden door in verschillende eenpersoonscellen een bed bij te plaatsen (het eenpersoonsbed werd vervangen door een stapelbed). In de afdeling beperkte detentie zijn 15 plaatsen. De vrouwenafdeling biedt plaats aan 52 personen, waarvan 30 in een eenpersoonscel.⁴

³ Bestaande uit directie (5), administratie (26), psychosociale dienst (13), medische dienst (13), zorgteam (9), bewaking (216).

⁴ https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangenis/belgische_gevangenis/gevangenis/meer_info/ent

De gevangenis van Gent doet dienst als arrest- en strafhuis.⁵ De gevangenis is bijgevolg bestemd voor de tenuitvoerlegging van de vrijheidsbenemende maatregelen (te onderscheiden van de internering) en van veroordelingen tot vrijheidsstraf. Onder de gedetineerden bevinden zich dus zowel verdachten (die niet veroordeeld zijn) als veroordeelden.

In het kader van de interneringswet heeft de gevangenis ook een psychiatrische afdeling⁶ en sedert 2023 een afdeling tot bescherming van de maatschappij (ABM) toebedeeld gekregen.⁷ Voor deze laatste twee afdelingen zijn geen vaste cellen voorzien: de gedetineerden die in deze afdelingen zijn ondergebracht, zitten verspreid in de gevangenis.

Hoewel er in artikel 14, 15 en 49 tot 52 van de Basiswet wordt bepaald dat gevangenissen of delen van een gevangenis kunnen ingedeeld worden volgens bestemming en dat er andere regimes en bepalingen mogelijk zijn voor verschillende groepen gedetineerden, wordt aan deze regelgeving in de gevangenis van Gent nauwelijks nog uitvoering gegeven. Zo worden verdachten, veroordeelden en geïnterneerden uit noodzaak veelal vermengd.⁸ Behoudens individuele aanpassingen omwille van de penitentiaire veiligheid, worden alle categorieën gedetineerden (verdachten, veroordeelden, geïnterneerden, passanten) *de facto* aan hetzelfde regime onderworpen.

De gevangenis van Gent is een gesloten gevangenis. De gedetineerden zijn in zo'n gevangenis het meest beperkt in hun vrijheid en brengen het grootste deel van hun tijd in de cel door.⁹ In 2015 is bovendien het tot dan geldende "open winketregime" afgevoerd.¹⁰ Sedertdien blijven de luikjes in de celdeuren gesloten met daardoor beperkter verluchting van de cel en minder vlot contact met het bewakings- en ander personeel.

De culturele (groeps-)activiteiten van weleer worden niet langer georganiseerd.¹¹ Sportactiviteiten (fitness) zijn het afgelopen jaar schier onmogelijk geworden, afgezien van de mogelijkheid tot sportbeoefening tijdens de wandeling en op cel. Het bibliotheekbezoek van gedetineerden moest eveneens worden afgebouwd. Deze ongewenste evolutie is veelal terug te brengen tot de verder toenemende overbevolking van de gevangenis waarop het personeelsbestand (bewaking, zorg, maar ook personeel voor hulp- en dienstverlening) niet is voorzien en waardoor bepaalde activiteiten niet langer mogelijk zijn geworden, ellenlange wachtlijsten zijn ontstaan voor andere activiteiten

⁵https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangenissen/belgische_gevangenissen/gevangenissen/adres_gevangenis_gent

⁶ Koninklijk Besluit van 17 augustus 2019; Uit het antwoord van de minister op de parlementaire vraag 55-2-002259 van 6 december 2023 blijkt dat in die annexe 54 plaatsen zijn voorzien. In een psychiatrische annexe mogen volgende profielen geplaatst worden: personen in preventieve hechtenis met een psychiatrische problematiek, nog niet definitief geïnterneerden, geïnterneerden die wachten om overgeplaatst te worden naar een ABM (binnen een redelijke termijn) en veroordeelden met een psychiatrische problematiek die een behandeling dienen te ondergaan.

⁷ 30 plaatsen voor mannen en 5 plaatsen voor vrouwen.

⁸ Artikel 11 van de Basiswet bepaalt nochtans: "Behoudens wanneer zij met het oog op de deelname aan (gemeenschappelijke activiteiten) schriftelijk met het tegendeel instemmen, worden verdachten gescheiden van de veroordeelden gehouden".

⁹ Art. 79, § 1 van de Basiswet bepaalt dat de gedetineerde recht heeft op een dagelijkse wandeling of een andere recreatieve activiteit van minstens één uur in de buitenlucht. Art. 113, § 2, 3° (voor de beveiligde cel en art. 136 (voor de strafcel) van de Basiswet bepalen dat de directeur ervoor moet zorgen dat de gedetineerde de mogelijkheid heeft om minstens één uur per dag in de buitenlucht te verblijven.

¹⁰ CvT Jaarverslag 2014-2015, 25-26.

¹¹ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/02/27/gevangenis-gent-schrapt-tijdelijk-vrijetijdsactiviteiten-van-ge/#:~:text=De%20gevangenis%20van%20Gent%20schrapt,bezoek%2C%20lessen%20of%20de%20wandeling.>

(bijvoorbeeld werk), het onderhoud en vernieuwen van infrastructuur en toestellen (bijvoorbeeld fitness) achterwege blijven, minstens stelselmatig worden uitgesteld.

I.2. Samenstelling

I.2.2. Per 31 december 2023

Samenstelling 31/12/2023	
COSTERS Dirk	commissielid/ lid van de klachtencommissie
DE BIE Luc	Commissielid
DE CLERCQ Stephanie	Commissielid
DE RAEDT Willem	Commissielid
DE RYCKE Ine	Commissielid
DERIDDER Philippe	Commissielid
EL BAKALI Mohamed	Commissielid
EECHAUDT Vincent	commissielid/ voorzitter van de klachtencommissie
GAILLAERT Marlies	Commissielid
LEFRANC Pierre	commissielid/ voorzitter
POLFLIET Merit	Commissielid
STASSYNS Gerrit	commissielid/ lid van de klachtencommissie
TERMOTE Elieze	Commissielid
THIENPONT Louis	Commissielid/ arts
VAN DE VOORDE Lien	Commissielid
VAN DAMME Fien	commissielid/ ondervoorzitter
VAN HENDE Filip	Commissielid
VERPOEST Karen	Secretaris

Ontslagnemende leden in 2023

CHEYNS Ruth

DAVID Cheyenne

DE CORT Maja

DE VLEESSCHAUWER Vera

HEMELSOET Elias

De commissie startte het jaar met veertien leden. Zeven nieuwe leden vervulde de commissie. De commissie telt eind 2023 zeventien leden en is dus bijna voltallig.

In de schoot van de commissie is een klachtencommissie met drie leden samengesteld.

I.3. Werking

I.3.1. Maandcommissariaat: wekelijkse toezicht, “spreekuur”, bemiddeling

De commissie waakt erover dat minstens elke week twee commissieleden samen de gevangenis bezoeken om er het onafhankelijk toezicht op de gevangenis, op de bejegening van de gedetineerde personen en op de naleving van de hen betreffende voorschriften uit te oefenen, en om er te bemiddelen tussen de directeur en de gedetineerden omtrent problemen die hen ter kennis worden gebracht. De commissieleden die geen lid zijn van de klachtencommissie, nemen beurtelings deze rol van maandcommissaris op. Elke maand zijn voor die taak vier commissieleden aangeduid en staan enkele commissieleden stand-by. De maandcommissarissen beschikken voor hun bezoek aan de gevangenis over de sleutels die hen toegang verschaffen tot het cellulair gedeelte van de gevangenis. Zij hebben principieel tussen 07u00 en 21u00 te allen tijde, derhalve ook tijdens vakbondsacties en stakingen, een onbeperkte toegang tot alle plaatsen in de gevangenis (dit zijn de plaatsen die betrekking hebben op de uitvoering van straffen en maatregelen en plaatsen waar gedetineerden aanwezig zijn, met inbegrip van lokalen voor tewerkstelling en sociale hulp- en dienstverlening, en lokalen van de administratie, zoals boekhouding, griffie, ...) en, mits voorafgaandelijke instemming van de gedetineerde, tot de verblijfsruimte (cel, strafcel, beveiligde cel) van de gedetineerde, en tot de buitenruimtes van de gedetineerden. Zij hebben principieel het recht om ter plaatse, behoudens wettelijk bepaalde uitzonderingen, alle op de gevangenis betrekking hebbende boeken en bescheiden in te zien, met inbegrip van het register van de tuchtsancties en, mits voorafgaandelijke schriftelijke instemming van de gedetineerde, van alle stukken (zowel op papier als via *Sidis Suite*) die individuele gegevens bevatten van de gedetineerde.

In de overgrote meerderheid van de gevallen voeren de maandcommissarissen een vertrouwelijk gesprek met gedetineerden die een rapportbriefje in de brievenbus van de commissie hebben achtergelaten.¹² Op elke vleugel op het gelijkvloers, de vrouwenafdeling, het centrum, de wandelruimte en in de veilige inkom hangt een brievenbus van de commissie. In de overige gevallen is dat op vraag of signalement van de CTRG, penitentiair beambten, andere diensten in de gevangenis (JWW, aalmoezenier, imam, moreel consulent,...) of externen (advocaat, familieleden, ...). De maandcommissarissen brengen ook steeds een bezoek aan de straf-/veiligheidscellen om te spreken met de gedetineerden die er op dat ogenblik (moeten) verblijven. Dat belet niet dat de maandcommissarissen tijdens het wekelijkse bezoek ook spontane gesprekken kunnen hebben met andere gedetineerden. Al die vertrouwelijke gesprekken hebben plaats, al naargelang, in of aan de cel/strafcel/veiligheidscel waar de gedetineerde zich bevindt of in een daarvoor door de directie ter beschikking gesteld gesprekslokaal. Als de klachten, problemen of vragen van gedetineerden daartoe aanleiding geven, gaan de maandcommissarissen in gesprek met, al naargelang, penitentiaire beambten, de directie, de medische dienst, de griffie, ... Waar nodig of nuttig nemen zij een bemiddelende rol op tussen de gedetineerde en de directie.

De maandcommissarissen stellen over hun bezoeken en gesprekken een maandrapport op dat besproken wordt op de maandvergadering.

De commissie onderstreept dat het aantal contacten met gedetineerden bij die wekelijkse bezoeken van de maandcommissarissen op zichzelf niet doorslaggevend is voor een beoordeling van de

¹² De nadelen van deze communicatiewijze werden toegelicht in het Jaarverslag 2022 van de commissie, 5.

bejegening van de gedetineerden in de Gentse gevangenis. Enerzijds houdt niet elk contact een daadwerkelijke klacht in en is niet elke klacht even ernstig of gegrond. Anderzijds zien de maandcommissarissen bij die wekelijkse bezoeken (bijna steeds) alleen die gedetineerden die een gesprek met de commissie aanvragen en de gedetineerden die zich dan in de straf- of veiligheidscel bevinden. Bovendien, zoals een gedetineerde het ooit uitdrukte, is de commissie van toezicht geen commissie voor “complimenten” maar een commissie voor “klachten”. In dat opzicht geeft het jaarverslag over deze bezoeken aan/klachten van gedetineerden enkel weer wat volgens hen verkeerd loopt en gaat het voorbij aan wat volgens dezelfde of andere gedetineerden niet verkeerd loopt. Zo bijvoorbeeld beklagen gedetineerden zich doorgaans over de omgang met een bepaalde penitentiair beambte omdat zij daarbij niet het comfort voelen van de al even reële conflictloze omgang met andere penitentiair beambten.

Van bepaalde klachten staat het vast dat ze gegrond zijn, aangezien er werd bijgestuurd of een beslissing werd herzien. Van andere klachten kan worden aangenomen dat zij niet gegrond zijn, aangezien de directie de klacht onderzocht maar tot de bevinding kwam dat er niets aan de hand was. Nogal wat klachten – zoals de klachten over de ‘kantine’ of andere materiële klachten - hebben betrekking op, voor een buitenstaander, kleine vergissingen of haperingen in het penitentiare systeem waarvan de gedetineerde voor al zijn behoeften afhankelijk is. Zij worden, waar nodig, gecorrigeerd. Andere klachten – zoals bijvoorbeeld klachten over de waarheidsvinding tijdens tuchtprocedures – brengen fundamentele problemen van het penitentiare systeem aan het licht waarvoor het beklagrecht van de gedetineerde thans een oplossing kan aanreiken. Nog andere klachten vinden hun oorsprong in de soms deplorabele leefomstandigheden in de gevangenis, onder meer als gevolg van de overbevolking of de gebrekkige infrastructuur, of houden verband met structurele problemen in het Belgische gevangeniswezen – zoals de aanwezigheid van zwaar psychisch zieke gedetineerden in de gevangenis - die niet specifiek verband houden met (beslissingen van de directie van) de Gentse gevangenis.

Uit de jaarverslagen van de commissie blijkt dat de maandcommissarissen de volgende aantallen rapportbriefjes uit de bussen hebben gehaald:

Jaar	Rapportbriefjes aan de commissie	Klacht bij de klachtencommissie
2011	95	/
2012	185	/
2013	210	/
2014	164	/
2015	146	/
2016	212	/
2017	193	/
2018	187	/
2019	84 (dit cijfer heeft enkel betrekking op september 2019-december 2019)	/
2020	183	

2021	Geen cijfers opgenomen in het jaarrapport	72
2022	211	127
2023	265	251

I.3.2. Personeelstakingen: checklist

Bij syndicale acties – de commissie telde 6 stakingsdagen in 2023 van het bewakingspersoneel van de gevangenis - gaan één of twee maandcommissarissen eveneens naar de gevangenis om een maximaal aantal elementen te registreren die toelaten de impact hiervan op de gedetineerden in kaart te brengen. De maandcommissarissen vergewissen zich dan van het aantal aanwezige personeelsleden, de externe ondersteuning (politie, ...) voor het waarborgen van de werking van de gevangenis, de activiteiten (bibliotheek, sport, externe diensten, ...) die al dan niet geannuleerd worden, de etensbedeling, de postbedeling, de toegang tot de douche, de toegang tot de wasserij, de toegang tot de wandeling, het nakomen van de medische afspraken, de toegang tot het werk (werkhuisen, fatik, ...), het naleven van de geplande bezoeken, het doorgaan van de externe bewegingen (verplaatsing naar de rechtbank, externe medische afspraken, uitgaansvergunning, ...), eventuele incidenten, hoe de gedetineerden de syndicale actie ervaren en welke consequenties die actie voor hen heeft.

I.3.3. “Steekproefgesprekken”

Omdat de wekelijkse bezoeken van de maandcommissarissen door het hoog aantal te verwerken rapportbriefjes, voornamelijk reactief is, startte de commissie in 2022 met “steekproefgesprekken”. Tijdens deze bezoeken gaan de maandcommissarissen proactief in gesprek met enkele gedetineerden op een uitgekozen vleugel van de gevangenis. Het vertrouwelijk gesprek wordt gevoerd aan de hand van een vragenlijst: de vragen houden verband met 1. het verblijf in deze/andere gevangenis (lengte, vergelijking), 2. het contact met de penitentiair beambten en de directie, 3. de begeleiding en opvolging door psychosociale dienst (PSD), 4 de religiebeleving, 5. de bezoeksregeling, 6. de maaltijden, 7. de kantine; 8. het werken in de gevangenis, 9. de hygiëne, 10. opleiding, sport en bibliotheek, 11. de wandeling, 12. de infrastructuur, 13. TV op cel, 14. algemene tevredenheid.

In 2023 konden 8 maandcommissarissen 4 dagen uittrekken voor deze steekproefgesprekken met willekeurig gekozen gedetineerden op vleugel A (5 gedetineerden gesproken), vleugel D – vrouwenafdeling (5 gedetineerden gesproken), vleugel B (4 gedetineerden gesproken), vleugel C (5 gedetineerden gesproken).

I.3.4. Structureel overleg met de directie

In 2023 werd het periodiek structureel overleg tussen de commissie vertegenwoordigd door haar voorzitter en ondervoorzitter, en de directie heropgestart. Dat overleg was in 2022 omwille van verschillende factoren stilgevallen. Ondanks het feit dat het inrichtingshoofd halfweg het jaar 2023 de penitentiaire instelling definitief heeft verlaten, slaagden de commissie en de directie er toch in om, gespreid over het hele jaar, in totaal 7 overlegvergaderingen¹³ te organiseren waarop voor verschillende thema's/problemen gezamenlijk naar oplossingen werden gezocht. Volgende zaken zijn er aan bod gekomen: een nieuw afsprakenkader voor het periodiek overleg, de digitale (non-)informatie over het reservatiesysteem voor de bezoeken van de gedetineerden¹⁴⁻¹⁵, uurlonen van gedetineerden (n.a.v. foutieve mededeling door de minister van Justitie daarover in de media)¹⁶, het (niet) verstrekken van vegetarische maaltijden (n.a.v. een rechterlijke beslissing hierover: [bc-22-0070](#)), verhoging van de prijzen 'kantine'/nieuwe kantinelijst, de afwezigheid van documentatie bij de straf-/beveiligde cellen, grondslapers in monocellen zonder stapelbed, het gedetineerdenoverleg, regeling douche werkende gedetineerden, de deplorabele staat van fitnessstoestellen, de dagindeling in strafcellen, het protocol bij alarm, de misnoegdheid van het personeel over "straffeloosheid gedetineerden", de relatie directie – psychiaters, de muizen-/ratten-/muggenplagen, het niet

¹³ 14 februari, 31 maart, 5 mei, 30 juni, 27 september, 1 december, 22 december.

¹⁴ Zie ook:

https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangenis/belgische_gevangenis/gevangenis/adres_gevangenis_gent

¹⁵ <https://vimeo.com/336969485>

¹⁶ Zie <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/bsluit/2019/06/26/2019013423/justel>

uitvoeren beslissingen van de klachtencommissie, het klachtenrecht, het uitblijven van enig respons van directie op schriftelijke vragen van de commissie, het uitblijven van meldingen door de directie aan de commissie van ernstige incidenten, de evolutie van de overbevolking/grondslapers, een alternatieve plaats voor de postbus van de commissie op de wandeling, de aanwezigheid maandcommissarissen op de zorgwandeling, het protocol bij bewegingen in de gevangenis, de vermelding “MUZ” op celdeuren van gedetineerden die halalvoeding wensen, de bibliotheek (besparingen), de warmste week, het onderwijs, de vervanging van een zorgpsychiater, de procedure bij vrijwillige overbrenging naar de veiligheidscel.

In het najaar heeft de directie er zich toe verbonden dat zij “ernstige incidenten” voortaan steeds aan de commissie zal meedelen. Die verbintenis volgt uit het “*memorandum of understanding*” afgesloten tussen de CTRG en het DG EPI. Het gaat om zelfmoord(poging) van een gedetineerde, overlijden van een gedetineerde, (poging tot) ontsnapping, gijzelneming, (poging tot) opstand, bom- of explosiealarm, brand, contaminatie gedetineerden/personeel met een besmettelijke ziekte die collectieve gezondheidsmaatregelen vereist, ernstige agressie van gedetineerde/personeelslid die een aantasting van de fysieke integriteit uitmaakt en aanleiding geeft tot geneeskundige verzorging/opname in ziekenhuis, stakingsaanzegging van het personeel, stakingsactie van het personeel, gebeurtenissen die een impact hebben op het regime van gedetineerden. Die uitdrukkelijke verbintenis van de directie kwam er nadat de maandcommissarissen in de gevangenis in augustus 2023 van gedetineerden hadden vernomen dat er een zelfdoding zou zijn geweest en de commissie zich daarvan had vergewist bij de directie. De directie bevestigde de zelfdoding van de gedetineerde en deelde mee dat zij had beslist om niet te communiceren over dit tragisch voorval. De commissie diende dus een zelfdoding van een gedetineerde in 2023 te registreren wat sinds 2019 niet meer was voorgevallen.¹⁷ Sindsdien heeft de directie de commissie de voorgevallen agressie-incidenten (2)¹⁸ met gedetineerden en de stakingsaanzeggingen van het personeel (3) aan de commissie steeds tijdig meegedeeld.

Op verzoek van de commissie heeft de directie haar begin 2023 een laptop ter beschikking gesteld die haar toegang moet verschaffen tot alle toepasselijke reglementering¹⁹, Sidis suite, EPI-suite, Epicure, internet en het netwerk van de CTRG. Deze voorziening die in het *memorandum of understanding* tussen de CTRG en DG EPI is toegezegd, is evenwel om allerlei technische en bureaucratische redenen nog steeds niet volledig operationeel. Dezelfde opmerking moet worden gemaakt voor het ter beschikking gestelde scanapparaat. De uitgebleven operationaliteit van deze door de lokale directie ter beschikking gestelde apparatuur bemoeilijkt de onafhankelijke toezichtstaak van de commissie.

¹⁷ Uit het antwoord van de minister van Justitie op de parlementaire vraag 55-2-001735 van 7 maart 2023 blijkt in de periode van 2018 tot 2023, in de gevangenis van Gent 2 zelfdodingen te zijn geregistreerd: één in 2018 en één in 2019.

¹⁸ Zie Het Laatste Nieuws 18 december 2023, “Cipier in Gentse gevangenis krijgt enkele vuistslagen van gedetineerde in het aangezicht; Het Nieuwsblad 18 december 2023, “Gevangene slaat cipier in het gezicht in de Gentse gevangenis: ‘Onderzoeken dit ernstig incident’”; Het Laatste Nieuws, “Klacht na incident in gevangenis Gent: ‘Ze vlogen met vijf cipers op hem. In plaats van hulp kreeg mijn cliënt klappen op zijn hoofd en in zijn ribben’”; Het Laatste Nieuws 28 december 2023, “Toezichthouder Gentse gevangenis over uitzichtloze situatie na zware agressie: “184 geïnterneerden voor 244 cellen is een tijdbom”; Apache, “Toenemend geweld in gevangenissen treft zowel cipers als gedetineerden” ([apache](#))

¹⁹ Intussen zorgde de FOD Justitie voor een nieuwe openbare databank met voor het gevangeniswezen relevante reglementering: <https://regelgeving.just.fgov.be/>

I.3.5. Klachtencommissie

De commissie heeft uit haar leden in 2020 een klachtencommissie van drie leden samengesteld. De klachtencommissie is belast met de behandeling van de klachten van de gedetineerde tegen elke beslissing die door of namens de directeur ten aanzien van hem/haar genomen werd en tegen elk verzuim of weigering om zo'n beslissing te nemen. De klachtencommissie heeft een rechtsprekende opdracht die onderscheiden moet worden van de toezichts-/bemiddelings- en rapporteringstaak van de commissie. De leden die in 2020 de taak van de klachtencommissie hebben opgenomen, zijn dat tot op heden blijven doen. Zij worden sedertdien op eigen verzoek niet (meer) aangeduid om de opdracht van maandcommissaris te vervullen. Zij blijven wel deel uitmaken van de commissie en zijn dan ook aanwezig op de maandelijkse vergaderingen van de commissie.

Op verzoek van de regionale en lokale directie was de commissie bereid om over de praktijk van het beklagrecht in de Gentse gevangenis een bijeenkomst te organiseren die uiteindelijk op initiatief van de commissie heeft plaatsgevonden op 10 januari 2024 in de gevangenis. Een lid van de regionale en van de lokale directie, de voorzitter van de commissie, de drie leden van de klachtencommissie en een juriste van de CTRG waren daarop aanwezig. Deze bijeenkomst leverde enkele praktische afspraken op met betrekking tot de klachtenprocedure zonder daarbij afbreuk te doen aan de functie en opdracht van de in zo'n procedure betrokken actoren (de lokale directie als verwerende partij enerzijds en de klachtencommissie als rechtscollege anderzijds).

I.3.6. Maandvergaderingen

De commissie vergadert elke eerste dinsdag van de maand in de gevangenis in een vergaderruimte die de lokale directie ter beschikking stelt. De commissie is bijgevolg twaalf keer samengekomen.

De commissieleden bespreken bij die gelegenheid o.m. het maandrapport van de maandcommissarissen over het toezicht van de voorbij maand, het rapport van de klachtencommissie over het uitgeoefende beklagrecht van de voorbij maand, het rapport van het lid-arts van de commissie over het toezicht van de voorbije maand op de medische behandeling van de gedetineerden, het rapport van de voorzitter/ondervoorzitter over het periodiek overleg met de directie en het rapport van de maandcommissarissen over de steekproefgesprekken van de voorbije maand.

De bijeenkomst van de commissieleden kan ook een gelegenheid zijn om een gesprek te voeren met andere actoren in de gevangenis. Zo heeft de commissie op haar initiatief volgende actoren ontvangen op haar maandelijkse bijeenkomsten en er een gesprek mee gevoerd:

- De afgevaardigden van de vakbonden van het bewakingspersoneel (7 februari 2023);
- De zorgpsychiater(s) (6 juni 2023);
- De aalmoezeniers, consultants en morele consultants (5 september 2023)
- De beleidscoördinator van de Vlaamse overheid in de gevangenis van Gent (3 oktober 2023)

I.3.7. Ad hoc activiteiten

De commissie besloot na het gevraagde bevel van de burgemeester op 25 januari 2023²⁰ om de magistratuur en advocatuur in Gent uit te nodigen voor een bezoek aan de gevangenis om er de overbevolkte toestand met eigen ogen te kunnen zien en om erover een gedachtenwisseling te hebben. De lokale directie was het idee genegen en had een waardevolle inbreng bij de gedachtenwisselingen over oorzaken en gevolgen van de overbevolking.

De 4 rechters van de raadkamer, de 10-tal rechters en enkele medewerkers van de correctionele rechtbank en één onderzoeksrechter van de rechtbank eerste aanleg Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, zijn ingegaan op de uitnodiging van de commissie en werden door haar (2 leden) ontvangen, respectievelijk op 14 februari, 21 en 28 maart.

Ook de stafhouder en enkele leden van de raad van de orde van de balie van Gent zijn ingegaan op de uitnodiging van de commissie en werden door haar (3 leden) ontvangen op 4 april.

Een 10-tal magistraten en medewerkers van het Openbaar Ministerie, afdeling Gent (parket Gent) en evenveel magistraten en medewerkers van het Openbaar Ministerie Gent (parket-generaal Gent) zijn ingegaan op de uitnodiging van de commissie en werden door haar (2 leden) ontvangen op 15 mei, respectievelijk in de voor- en de namiddag.

De burgemeester en de provinciegouverneur en hun respectieve kabinetsmedewerkers werden op 5 juni 2023 door de commissie (3 leden) ontvangen in de gevangenis in het kader van een controle op de naleving van het burgemeestersbevel van 25 januari 2023.

Twee commissieleden volgden een onderzoeksrechter die op 16 november 2023 een bezoek bracht aan de gevangenis en enkele gedetineerden.²¹

Eén commissielid en een lid van de CTRG volgden op 8 december 2023 het zorgteam in zijn werkzaamheden gedurende de hele dag.

Een zestal commissieleden waren aanwezig op de traditionele (4) “winterwandelingen” in de gevangenis tijdens de warmste week op 19, 20 en 21 december.

I.3.8. Jaarverslag

Het jaarverslag 2022 van de commissie werd aan de CTRG overgemaakt met het oog op bekendmaking op de website van de CTRG. Het jaarverslag heeft aanleiding gegeven tot minstens één krantenartikel waarin de journalist het verslag ten onrechte toeschreef aan de CTRG.²²

²⁰ Zie Jaarverslag 2022, p. 20-23.

²¹ Art. 611 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat de onderzoeksrechter verplicht is ten minste eens in de maand de in het huis van arrest (bij de rechtbank van eerste aanleg) van het arrondissement opgesloten personen te bezoeken.

²² Het Laatste Nieuws 19 juni 2023, “Te klein voor zoveel mensen’: Toezichtsorgaan streng voor Gentse gevangenis, maar de situatie lijkt erop vooruit te gaan”.

I.4. De commissie in cijfers

I.4.1. Aantal maandvergaderingen

Telkens was de meerderheid van de leden aanwezig op de maandvergaderingen:

Datum vergadering	Aantal aanwezige leden (incl. secretaris)
10 januari 2023	14
7 februari 2023	12
7 maart 2023	13
4 april 2023	16
2 mei 2023	16
6 juni 2023	12
4 juli 2023	12
1 augustus 2023	11
5 september 2023	13
3 oktober 2023	16
7 november 2023	15
12 december 2023	12

I.4.2. Aantal bezoeken maandcommissarissen

Er werden door de maandcommissarissen in totaal 5 bezoeken afgelegd aan de gevangenis om er hun onafhankelijk toezicht uit te oefenen. De bezoeken worden met minstens 2 maandcommissarissen afgelegd. Uitgesplitst per maand geeft dit het volgende resultaat:

	Aantal bezoeken	Aantal maandcommissarissen (uniek)
Januari 2023	4	3
Februari 2023	4	4
Maart 2023	5	5
April 2023	6	6
Mei 2023	5	6
Juni 2023	6	6
Juli 2023	4	4
Augustus 2023	5	5
September 2023	4	6
Oktober 2023	4	4
November 2023	5	4
December 2023	6	5

I.4.3. Aantal rapportbriefjes

Er werden in 2023 in totaal 265 rapportbriefjes in de brievenbussen van de commissie gevonden (het werkelijke aantal ligt hoger maar voor de maand januari zijn geen exacte cijfers ter beschikking) De

maandcommissarissen voeren daarnaast ook gesprekken met andere gedetineerden (gedetineerden in strafcel, opvolggesprekken,...) of beambten, leden van het zorgteam,

	Aantal rapportbriefjes	Aantal gesprekken
Januari 2023	geen cijfers ter beschikking	geen cijfers ter beschikking
Februari 2023	17	52
Maart 2023	31	46
April 2023	17	46
Mei 2023	26	37
Juni 2023	18	51
Juli 2023	18	39
Augustus 2023	40	35
September 2023	30	53
Oktober 2023	18	49
November 2023	31	34
December 2023	19	76

“... ”

- 18.5 Prisoners shall normally be accommodated during the night in individual cells except where it is preferable for them to share sleeping accommodation.*
- 18.6 Accommodation shall only be shared if it is suitable for this purpose and shall be occupied by prisoners suitable to associate with each other.*
- 18.7 As far as possible, prisoners shall be given a choice before being required to share sleeping accommodation.*

...”

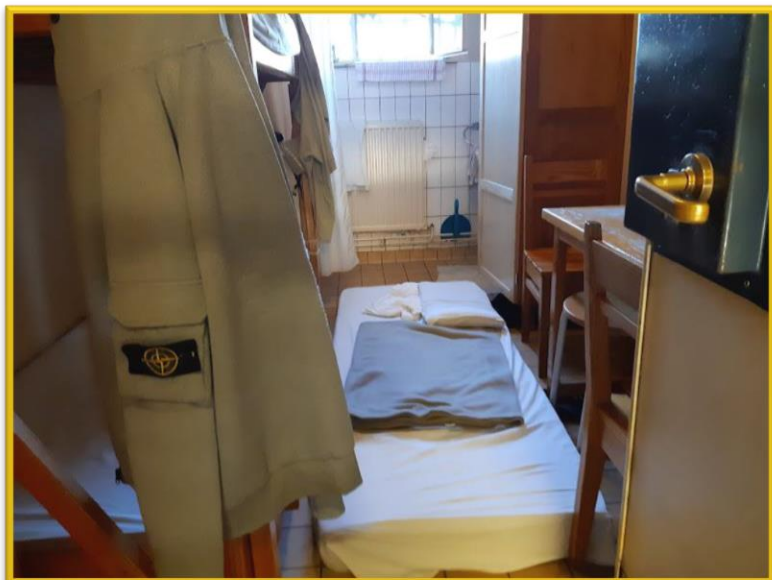
(Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules)

II. Het toezicht

II.1. Overbevolking

Een kijk binnen in de overbevolkte gevangenis van Gent, biedt de Pano-reportage van 1 april 2022: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/03/22/overbevolking-in-gevangnissen-gebrek-aan-visie-te-veel-gedeti/>

Ook onderstaande foto's bieden een blik op de overbevolkte gevangenis te Gent.

II.1.1. Burgemeestersbevel

Op initiatief van de commissie²³ beval de burgemeester aan de lokale directie "om de maximale verhoogde capaciteit (365 mannelijke gedetineerden, 62 vrouwelijke gedetineerden) van de inrichting na te leven door het aantal 'grondslapers' te halveren tegen 1 maart 2023 en tot 0 te reduceren tegen 1 mei 2023 zodat er niemand op een matras op de grond hoeft te slapen".²⁴

Het bevel werd op verzoek van de commissie gegeven nadat de burgemeester en de provinciegouverneur de gevangenis op 24 oktober 2022, op verzoek van de commissie en in haar aanwezigheid, hadden bezocht.²⁵ Op die laatste datum waren er 79 grondslapers en op 25 januari 2023 waren er 77 grondslapers.

²³ Jaarverslag 2022 dat het schrijven van de commissie van 11 juli 2022 en haar herinneringsschrijven van 16 januari 2023 aanhaalt.

²⁴ zie [besluit burgemeester](#); [radio 1](#); Het Laatste Nieuws 25 januari 2023, "Gentse gevangenis is zwaar overbevolkt en dat moet stoppen: 'Tegen 1 mei mag niemand nog op de grond slapen'"; Het Nieuwsblad 25 januari 2023, "Burgemeester Mathias De Clercq wil geen grondslapers meer in Gentse gevangenis: 'Inhumaan'" en Het Nieuwsblad 26 januari 2023, "Gevangenis barst uit zijn voegen, 80 gedetineerden slapen op de grond: 'Veiligheid van cipers komt in het gedrang'"

²⁵ zie: [Fatik](#) en De Juristenkrant 2023(472), 11–12; [vrtnews](#).

De burgemeester was ervan overtuigd *“dat dergelijke overbezetting een immense impact heeft op de goede werking van de gevangenis, en op het welbevinden en de veiligheid van de gedetineerden én het personeel”*.

De initiatieven die na dat bezoek aan de gevangenis door bepaalde overheden kennelijk werden genomen ten spijt, gaf de burgemeester na een herinneringsbrief van de commissie, alsnog dat bevel omdat de structurele overbevolking *“niet alleen een aantasting [is] van de rechten van de gedetineerden (waarvoor België al vaker op de vingers werd getikt)”* maar ook *“de openbare veiligheid en de gezondheid in de gevangenis in het gedrang”* brengt. *“De overbevolking zorgt dagelijks voor spanningen en conflicten in de inrichting, tussen gedetineerden die op een paar m² moeten samenleven onderling maar ook tussen gedetineerden en personeel. De vaak onhygiënische omstandigheden vormen bovendien ook een risico voor de verspreiding van infectieziekten”* overweegt de burgemeester terecht.

Tegen het burgemeestersbevel is geen beroep ingesteld bij de Raad van State. Het burgemeestersbevel is derhalve definitief geworden.

De commissie merkt op dat

- De burgemeester slechts is ingegaan op het verzoek dat de commissie in de meest ondergeschikte orde heeft geformuleerd (verbod van grondslapers in de gevangenis) en bijgevolg niet is ingegaan op haar verzoek te bevelen *“om de maximale infrastructurele capaciteit (283 gedetineerden + 16 plaatsen beperkte detentie) [...] van de penitentiaire inrichting in acht te nemen vanaf september 2022 door het afbouwen van de structurele of de structureel georganiseerde overbevolking”*;
- De burgemeester dat bevel niet heeft gegeven aan de eigenaar en de beheerder van de gevangenis, zoals zij had gevraagd, maar aan *“de directie van de gevangenis van Gent”* die, zoals de commissie in haar schrijven ook had benadrukt, *“geen impact heeft op de instroom van gedetineerden en bijgevolg de gevolgen van het vervolgings- en strafuitvoeringsbeleid van de rechterlijke macht ondergaat”*.

II.1.2. Bijdrage van de commissie aan het gewenste effect van het burgemeestersbevel

Na het bevel van de burgemeester heeft de commissie het initiatief genomen, én de medewerking van de directie gekregen, om één van de actoren die volgens haar wel grip hebben op de instroom van de gedetineerden in de gevangenis, uit te nodigen in de gevangenis van Gent om er zich te vergewissen van de concrete toestand van de overbevolking in de gevangenis en om de dialoog met de commissie en de directie aan te gaan over de oorzaken en gevolgen van de overbevolking in de gevangenis. De commissie ontving rechters van de raadkamer, correctionele rechtbank, één onderzoeksrechter van de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, alsook magistraten van het parket Gent en het parket-generaal Gent (supra). Deze verschillende bezoeken van groepen magistraten gingen gepaard met een bezoek aan het cellulair gedeelte van de gevangenis en een uitgebreide gedachtewisseling over de overbevolkingsproblematiek.

Op 4 april 2023 ontving de commissie op haar uitnodiging ook de stafhouder en enkele leden van de raad van de orde van de balie van Gent. Dat bezoek ging ook gepaard met een bezoek aan het cellulair

gedeelte van de gevangenis en een gedachtewisseling met de commissie en de directie over de oorzaken en gevolgen van de overbevolking.²⁶

II.1.3. Uitwerking burgemeestersbevel: daling aantal grondslapers tot juni

De commissie heeft zelf vastgesteld, en ook in de goed ingelichte pers gelezen, dat het aantal grondslapers traag begon te dalen vanaf april 2023 en in mei substantieel is gedaald. Van 11 mei tot 4 juni werden geen grondslapers meer geteld in de gevangenis. Tijdens het controlebezoek van de burgemeester en de provinciegouverneur op 5 juni bleek dat de nacht ervoor er 3 grondslapers waren geweest die 's anderendaags op transfer werden gezet.²⁷

II.1.4. Uitgewerkt burgemeestersbevel: stijging aantal grondslapers vanaf juni

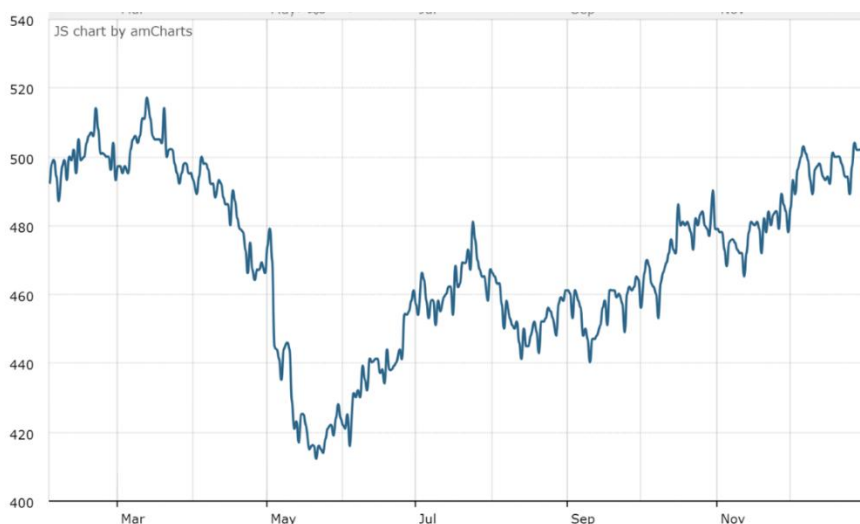

²⁶ zie verslag meester Laura Otte in *Strop&Toga* nr. 55.

²⁷ Het Laatste Nieuws 27 februari 2023, "Instroom blijft groot, maar minder grondslapers in Gentse gevangenis"; Het Nieuwsblad 27 februari 2023, "Volle gevangenis iets minder vol, minder mensen slapen op de grond: 'Maar instroom blijft hoog'"; Het Laatste Nieuws 2 maart 2022, "Cipers protesteren tegen overbevolking en onderbemanning in Gentse gevangenis: 'Laatste jaren waren een hel'"; Het Laatste Nieuws 21 maart 2023, "Na burgemeestersbevel in januari: 10 grondslapers minder, maar: 'Er zijn inspanningen geleverd voor Gent'"; Het Laatste Nieuws 5 april 2022, "Gentse gevangenis pionier in begeleiding van verslaafde gevangenen: 'Onze gedetineerden worden vanaf nu vier keer langer opgevolgd'"; Het Laatste Nieuws 3 mei 2023, "Burgemeester wilde er géén meer tegen mei, maar nog altijd slapen er ruim veertig gevangenen op de grond in Gent. 'In juni ga ik nog eens kijken'"; Het Nieuwsblad 3 mei 2023, "Burgemeester De Clercq wou dat er tegen vandaag geen enkele Gentse gevangene nog op de grond zou moeten slapen. Er liggen er nog meer dan 40"; Het Laatste Nieuws, 6 juni 2023, "Geen grondslapers meer in Gentse gevangenis", Het Nieuwsblad 6 juni 2023, "Geen grondslapers meer in Gentse gevangenis: 'Goed voor gedetineerden én voor personeel'", Het Laatste Nieuws 7 juni 2023, "Van 82 naar 0 'grondslapers' in de gevangenis in een half jaar tijd, maar wel nog steeds overbevolking" en Het Laatste Nieuws 19 juni 2023, "Te klein voor zoveel mensen': Toezichtorgaan streng voor Gentse gevangenis, maar de situatie lijkt erop vooruit te gaan".

Zonder dat de commissie daarvoor sluitende verklaringen heeft gekregen, heeft zij vastgesteld dat na het controlebezoek van de burgemeester en de provinciegouverneur het fenomeen van de grondslapers opnieuw de kop opstak²⁸ en dat na verloop van tijd opnieuw cijfers werden gehaald die zowel de directie als de commissie naar de pen hebben doen grijpen omdat de dagelijkse aantallen dichtbij deze in 2022 en begin 2023 zijn gekomen.

Onderstaande grafiek uit *Sidis suite* van het DG EPI visualiseert de in 2023 getelde grondslapers in de gevangenis en de relatie met het burgemeestersbevel:

II.1.5. Nieuw verzoek van de commissie aan de burgemeester en provinciegouverneur

De grafiek laat een tendens na juni zien naar het aantal grondslapers²⁹ dat de commissie aangreep om zich in 2022 tot de burgemeester en de provinciegouverneur te wenden. Bij brief van 20 november 2023³⁰ heeft de commissie dat dan ook opnieuw gedaan.

In dat schrijven wees de commissie erop dat de klachtencommissie in twee individuele dossiers heeft besloten dat de betrokken gedetineerden onmenselijk werden behandeld ondanks het verbod in artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ([KC09-22-0117](#) van 18 april 2023, en [KC09-23-0039](#) van 19 april 2023). In het ene geval had de gedetineerde het voor de klachtencommissie “aannemelijk gemaakt dat hij op verschillende momenten voor lange periodes (langer dan 21 dagen) op de grond heeft moeten slapen, zowel met drie personen in een tweepersoonscel als met twee personen in een eenpersoonscel”. In het andere geval verbleef de gedetineerde “in het totaal al 3 maanden met 3 personen op een cel waarbij één van de celgenoten geen bed heeft en er geen bewegingsvrijheid is. Alle celgenoten brengen 23 op 24 uren per dag in de cel door”. De klachtencommissie droeg de directie in deze individuele dossiers (“voor zover dit nog niet gebeurd is”) telkens op om de betrokken gedetineerde onmiddellijk in een cel te plaatsen waarin de gedetineerde

²⁸ Het Nieuwsblad 5 juli 2023, “Van 0 naar opnieuw 40 grondslapers in Gentse gevangenis: waarom raakt de schrijvende situatie maar niet opgelost?”.

²⁹ De Standaard 21 november 2023, “In Gentse gevangenis zitten 150 mensen met drie in een eenpersoonscel”; Het Nieuwsblad 22 november 2023, “In Gentse gevangenis zitten 150 mensen met drie in eenpersoonscel”; Het Laatste Nieuws 27 november 2023, “Opnieuw meer dan 50 grondslapers in Gentse gevangenis. ‘Burgemeestersbesluit is geen oplossing, enkel een signaal’”.

³⁰ Bijlage II

en medegedetineerden in een bed kunnen slapen en elk van hen over een persoonlijke ruimte van minstens 3 m² beschikken.³¹

Zij betoogde verder in haar brief onder meer:

“De PI was oorspronkelijk ontworpen voor 244 mannen, 39 vrouwen (in totaal 283 plaatsen) en 16 mensen in beperkte detentie (“theoretische capaciteit”). Eind 1991 bedroeg de dagbevolking 274 gedetineerden (K Beyens, S. Snacken en C. Eliaerts, *Barstende muren*, Antwerpen, Kluwer, 1993). De gemiddelde dagbevolking bedroeg 390 gedetineerden in 2017, 375 in 2018, 400 in 2019, 426 in 2021 en 418 in 2021 ([de kamer](#)³²). Als gevolg van de chronische overbevolking werden er in fasen bedden bijgeplaatst in steeds meer éénpersoonscellen waardoor de “operationele capaciteit” van de mannenafdeling thans 365 gedetineerden bedraagt en die van de vrouwenafdeling 62. Dat komt overeen met in totaal 427 plaatsen boven op de 16 plaatsen in beperkte detentie. In 2017 bedroeg de operationele capaciteit nog 299 plaatsen ([de kamer](#)³³). Op 19 november 2023 bedroeg de feitelijke bezetting 482 gedetineerden, naast de personen in beperkte detentie. Dat komt neer op een overbevolkingsgraad van 113 % ten opzichte van de “operationele capaciteit”, maar van 170 % ten opzichte van de “theoretische capaciteit”. In zoverre de dagbevolking de operationele capaciteit overtreft, wordt dit opgevangen door een matras te voorzien in de tot tweepersoons- en vierpersoonscellen omgevormde éénpersoons- en tweepersoonscellen voor de gedetineerden "in overtal". Op 5 november waren er derhalve 51 grondslapers. Dat betekent in de regel dat 150 gedetineerden waren opgesloten hetzij per 3 in een cel van 9 m² met 1 lavabo en 1 toilet, met een stapelbed van 2 en een matras op de grond, hetzij per 5 in een cel van ca. 18 m² met 1 lavabo en 1 toilet, met 2 stapelbedden van 2 en een matras op de grond.

Bij deze cijfers dient voor ogen te worden gehouden dat al sprake is van overbevolking als een gevangenis voor meer dan 90% van haar capaciteit bezet is (CTRG Jaarverslag 2022, p. 14, [CTRG](#))”.

En verder:

“... Op 24 september 2023 startte bovendien een 48-urenstaking van het gevangenispersoneel uit onvrede met de overbevolking (De Morgen 24 september 2023, “Gevangenispersoneel begint vanavond aan 48-urenstaking”). Op 25 september 2023 stelde de CvT vast dat slechts 3 personeelsleden in de vroege dienst en 6 personeelsleden in de dagdienst naar het werk zijn gekomen. Voor het eerst in de geschiedenis van de PI staakten alle personeelsleden van de medisch dienst. De gedetineerden werden het werk in de werkhuizen, bezoek, sport en andere activiteiten tijdens de staking ontzegd. Er werd enkel minimale medische zorg verleend.

Deze onmenselijke en vernederende detentieomstandigheden zijn strijdig met de artikelen 5 en 6 van de Basiswet. Er kan immers bezwaarlijk worden gesteld dat

- in deze omstandigheden de tenuitvoerlegging van de vrijheidsbenemende maatregelen en de vrijheidsstraffen de waardigheid van de mens eerbiedigt en dat er zorg voor kan worden gedragen dat de orde en de veiligheid worden gevrijwaard;
- de gedetineerden in deze omstandigheden aan geen andere beperkingen van hun rechten worden onderworpen dan deze die uit de vrijheidsbenemende maatregel of uit de

³¹ Tegen deze uitspraken van de klachtencommissie werd beroep ingesteld door de directie bij de beroepscommissie.

³² Kamer van volksvertegenwoordigers 2021-22, schriftelijke vraag nr. 115 van 25 maart 2022.

³³ Kamer van volksvertegenwoordigers 2017-18, schriftelijke vraag nr. 2200 van 20 oktober 2017.

vrijheidsstraf voortvloeien, deze die onlosmakelijk met de vrijheidsbeneming verbonden zijn en deze die door of krachtens de wet worden bepaald;

- bij de uitvoering van de vrijheidsbenemende maatregelen en de vrijheidsstraffen vermijdbare detentieschade wordt voorkomen.

Daarbij komt dat de gedetineerden niet over een effectief rechtsmiddel beschikken dat hen toelaat de mensonwaardige detentieomstandigheden veroorzaakt door de structurele overbevolking ongedaan te doen maken”.

Zij deed dan volgend verzoek:

“In deze omstandigheden richt de CvT zich opnieuw tot de provinciegouverneur en de burgemeester omdat

- *de gouverneur zorg moet dragen dat de PI niet alleen veilig maar ook zindelijk is en in zodanige staat verkeert dat de gezondheid van de gedetineerden generlei schade kan lijden (art. 605 Sv.), en omdat*
- *de handhaving van de orde in de PI tot de bevoegdheid van de burgemeester behoort (art. 613 Sv.), en*

met het verzoek

- *in te gaan op de uitnodiging van de CvT om de PI opnieuw te bezoeken (een periodiek wettelijke verplichting voor de gouverneur, art. 611 Sv. en voor de burgemeester, art. 612 Sv.), in het kader van de overbevolkingsproblematiek en in aanwezigheid van de CvT, en*
- *om vervolgens de gepaste (aanvullende) bestuurlijke maatregelen te nemen teneinde op zijn minst grondslapers in de PI voortaan en definitief onmogelijk te maken.”*

Dit nieuwe verzoek van de CvT is mede gesteund op de oproep eind september van het Comité van Ministers van de Raad van Europa in het kader van de uitvoering van het arrest Vasilescu t. België ([hudoc](#)) om dringend maatregelen te nemen om het structurele probleem van overbevolking en de ontoereikende detentieomstandigheden het hoofd te bieden door er onder meer voor te zorgen dat alle gedetineerden minstens over een bed beschikken en de meerpersoonscellen te voorzien van afgesloten sanitaire voorzieningen (zie: [hudoc](#); De Morgen 4 oktober 2023, “Raad van Europa vraagt opnieuw snel maatregelen tegen overbevolking gevangenis”).

II.1.6. Context overbevolking/grondslapers in de gevangenis van Gent

II.1.6.1. Verdubbeling aantal grondslapers: opvang van 1/3 grondslapers in regio Noord

Het aantal grondslapers is na de zomer van 2023 stelselmatig blijven stijgen (verdubbeld) en uit de statistieken van DG EPI blijkt dat de gevangenis van Gent in de “regio Noord” (5 penitentiaire inrichtingen) 1/3 van het totaal aantal grondslapers moet herbergen en eind december de kroon spande met het aantal mensen die op de grond moeten slapen:

	Grondslapers regio Noord	Grondslapers gevangenis Gent
27 december 2023	224	70

4 december 2023	202	66
21 november 2023	188	48
6 november 2023	164	51
16 oktober 2023	145	52
2 oktober 2023	148	36

II.1.6.2. Overbevolking: niet langer 400 maar 500 gedetineerden

Hoewel er in 1993 al gesproken werd over “Barstende muren” (supra) en de commissie het in haar jaarverslagen sedert 2007 over “overbevolking” van de gevangenis van Gent heeft (op basis van de door het DG EPI opgetekende gemiddelde dagbevolking: 2013: 423; 2012: 435; 2011: 393; 2010: 376; 2009: 398; 2008: 394; 2007: 388), blijkt uit de hiernavolgende tabel met dezelfde gegevens voor de jaren 2018-2022 en twee dagcijfers in 2023 dat die term “overbevolking” thans (sedert 2022) niet langer dezelfde lading dekt: tot dat jaar bedroeg de gemiddelde dagbevolking zo’n tot 80 tot 100 gedetineerden minder terwijl de gemiddelde dagbevolking sedertdien onverminderd blijft flirten met het getal 500. Eind 1991 was dat nog 274 en in 2010 350 gedetineerden.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	14.02. 2023	15.05. 2023	14.12. 2023
Beklaagden		222	248	267	246	286			264
%		59%	62%	63%	59%	59%	49,7%	60%	53,44 %
Veroordeelden		131	129	119	109	101			78
%		35%	32%	28%	26%	21%	19,4%	12%	15,79 %
Geïnterneerden		15	15	33	56	79			131
%		4%	4%	8%	13%	16%	28,5%	27%	26,58 %
Andere		0,3	8	8	8	14			18
%		1%	2%	2%	2%	3%	2,4%	1%	3,64%
Totaal	390	375	401	426	419	480	497	425	494
♂		336	355	382	372	425	442	373	435
♀		39	46	44	47	55	57	52	59

Zie ook:

Année/Jaar	Population journalière moyenne/Gemiddelde dagpopulatie
2019	401,8
2020	427,3
2021	419,7
2022	482,1

II.1.6.3. Grondig gewijzigd profiel gevangenispopulatie

Uit bovenstaande tabel blijkt bovendien dat de samenstelling van de gevangenispopulatie in Gent een grondige wijziging heeft ondergaan:

- het aantal veroordeelden dat in 2018 nog een derde van de populatie uitmaakte, is herleid tot nog een tiende;
- Het aantal geïnterneerden is verveelvoudigd tot ongeveer een derde van de totale populatie waardoor de gevangenis van Gent de meest door geïnterneerden bevolkte instelling van het land is geworden eind 2023.³⁴

Onderstaande grafiek van het DG EPI visualiseert deze laatste tendens in 2023:

³⁴ Op 8 december bedroeg het aantal gedetineerden in de psychiatrische annexe en ABM in totaal 187 mensen.

II.1.6.4. Aantal beschikbare cellen in de gevangenis

De directies geven voor de gevangenis van Gent steeds de volgende capaciteit van de gevangenis op:

	Mannen	Vrouwen	Beperkte detentie (BD)	Totaal (zonder BD)	Totaal (met BD)
Capaciteit	244	39	16	283	299
Opgeschaalde capaciteit	365	62	16	427	443
	+121	+23	/	+144	+144

Met deze cijfers moet de commissie besluiten dat in de gevangenis de capaciteit werd uitgebreid door 144 eenpersoonsbedden te vervangen door 144 stapelbedden.

De commissie heeft echter, met de hulp van het personeel, het aantal beschikbare cellen in de gevangenis geteld om een volledig feitelijk beeld te krijgen van het celledgebruik in de gevangenis. Zij kwam op een totaal van 244 cellen waar gedetineerden verblijven:

VLEUGEL A (mannen)	Sectie 1	Mono	14
		Duo	4
		Quatro	2
	Sectie 2	Mono	4
		Duo	16
		Quatro	4
	Sectie 3	Mono	7
		Duo	14
		Quatro	4
VLEUGEL B (mannen)	Sectie 4	Mono	15
		Duo	5
		Quatro	0
	Sectie 5	Mono	4
		Duo	20
		Quatro	2
	Sectie 6	Mono	7
		Duo	15
		Quatro	3
VLEUGEL C (mannen)	Sectie 7	Mono	11
		Duo	2
		Quatro	0
	Sectie 8	Mono	8
		Duo	19

		Quatro	0
	Sectie 9	Mono	7
		Duo	20
		Quatro	0
VLEUGEL D (vrouwen)	Sectie 10	Mono	10
		Duo	3
		Quatro	1
	Sectie 11	Mono	10
		Duo	10
		Quatro	3

De commissie telde 97 monocellen, 128 duocellen en 19 quatuorcellen. De realiteit is volgens deze telling van de commissie dat niet 144 maar 166 eenpersoonsbedden werden vervangen door stapelbedden en de totale infrastructurele capaciteit hiermee 244 personen/cellen bedraagt en de theoretische capaciteit na deze opschaling **410 personen**.

II.1.6.5. Onderscheid overbevolking mannen / vrouwen

De statistieken die het DG EPI over de (over-)bevolking in de gevangnissen naar buiten brengt, geeft een vertekend beeld over (het percentage van) de overcapaciteit (in werkelijkheid zijn dat slechts de grondslapers). Immers uit diezelfde statistieken kan worden opgemaakt dat in de vrouwenafdeling in de gevangenis van Gent zelden of nooit gedetineerden op de grond moeten slapen wegens gebrek aan capaciteit en er zelfs de opgeschaalde capaciteit niet (altijd) moet worden gebruikt. De overcapaciteit of het aantal mensen die op de grond moeten slapen (in overbevolkte cellen) situeert zich uitsluitend in de mannenafdeling. Door in de statistieken het percentage van de overcapaciteit te berekenen op basis van de totale beschikbare (opgeschaalde) capaciteit, komt het DG EPI op een lager percentage uit dan de werkelijkheid aan de commissie laat zien. Dat percentage moet eigenlijk berekend worden op basis van de beschikbare (opgeschaalde) capaciteit in de mannenafdeling van de gevangenis.

II.1.7. Gevolgen van de overbevolking voor de gedetineerden

Het “stapelen” van gedetineerden binnen de gevangenis heeft een aanzienlijke negatieve impact op de leef- en verblijfsomstandigheden van de gedetineerden en brengt een extra werkdruk mee voor het bewakingspersoneel en voor alle diensten binnen de gevangenis (medische dienst, psychosociale dienst, zorg, hulp- en dienstverlening...). De overbevolking leidt tot wachtlijsten voor gevangenisarbeid en allerlei andere activiteiten (fitness, ...), zodat vele gedetineerden noodgedwongen de hele dag op cel doorbrengen. De verwezenlijking van een humane en herstelgerichte detentie wordt hierdoor dode letter.

In 2023 lag de overbevolking aan de grondslag van tal van concrete problemen die aan de commissie werden voorgelegd:

- het verblijf van een gedetineerde in de gevangenis zonder te beschikken over een eigen bed is zonder twijfel een aan de overheid toerekenbare tekortkoming, zoals volgt uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens;³⁵
- de gedetineerden hebben geen effectief rechtsmiddel tegen deze tekortkoming van de overheid: de uitspraken van de klachtencommissie/beroepscommissie over klachten die verband houden met de overbevolking, verhelpen niets aan de overbevolking ([KC09-22-0117](#) van 18 april 2023. en [KC09-23-0039](#) van 19 april 2023; [KC09-23-0044](#) van 20 juni 2023; [KC09-23-0046](#) van 21 juni 2023; [KC09-23-0083](#) van 31 augustus 2023);
- verdachten, veroordeelden, geïnterneerden en passanten worden noodgedwongen samen in duo-/quatrocellen opgesloten niettegenstaande zij aanspraak kunnen maken op een onderscheiden (gesloten) regime;
- rokende en niet rokende gedetineerden worden noodgedwongen samen in duo-/quatrocellen opgesloten;
- gedetineerden die inspanningen (willen) doen om van hun drugverslaving af te geraken worden noodgedwongen samen met drugverslaafde gedetineerden in duo-/quatrocellen opgesloten;
- wrijvingen of incidenten tussen gedetineerden in dezelfde cel leiden ertoe dat een gedetineerde, ofwel op eigen verzoek dan wel bij wijze van een orde- of tuchtmaatregel in de beveiligde cel of strafcel terecht komt;
- de latente gespannen bewakings sfeer door de overbevolking vormt een groot risico voor geweldincidenten tussen bewakingspersoneel en gedetineerden;³⁶
- hoewel de beroepscommissie op 30 januari 2023 ([BC-22-0070](#)) aannam dat het inrichtingshoofd in de gevangenis van Gent inspanningen moet doen om tegemoet te komen aan de persoonlijke voorkeur voor een vegetarische maaltijd van de gedetineerde en de lokale directie op aandringen van de commissie toegezegd heeft om vegetarische maaltijden in de gevangenis te zullen aanbieden, is zij daar in 2023 niet in geslaagd en verantwoordt zij dat verzuim met de aanslepende overbevolking;
- het penitentiair bestuur kan in alle redelijkheid rekening houden met de aanzienlijke overbevolking in de gevangenis van Gent om een gedetineerde die geen ernstig of urgent belang bij een (gewenst) verder verblijf in deze gevangenis aantoonde, naar een andere gevangenis (strafhuis) over te plaatsen ([BC-23-0248](#) van 14 december 2023); hetzelfde bestuur kan de aanhoudende aanzienlijke overbevolking in de gevangenis van Gent die meebrengt dat de betrokken gedetineerde geen monocel kan worden gewaarborgd, overplaatsen naar een andere gevangenis waar die waarborg wel kan worden geboden ([BC-23-0021](#) van 9 maart 2023);
- het penitentiair bestuur kan de weigering van een overplaatsing naar de gevangenis van Gent steunen op de overbevolking aldaar: *“De overbevolking op 19 november 2021, dag van behandeling*

³⁵ EHRM 25 november 2014, Vasilescu t. België ([hudoc.be](#))

³⁶ Zie Het Laatste Nieuws 18 december 2023, “Cipier in Gentse gevangenis krijgt enkele vuistslagen van gedetineerde in het aangezicht; Het Nieuwsblad 18 december 2023, “Gevangene slaat cipier in het gezicht in de Gentse gevangenis: ‘Onderzoek dit ernstig incident’”; Het Laatste Nieuws, “Klacht na incident in gevangenis Gent: ‘Ze vlogen met met vijf cipers op hem. In plaats van hulp kreeg mijn cliënt klappen op zijn hoofd en in zijn ribben’”; Het Laatste Nieuws 28 december 2023, “Toezichthouder Gentse gevangenis over uitzichtloze situatie na zware agressie: “184 geïnterneerden voor 244 cellen is een tijdbom”; Apache, “Toenemend geweld in gevangnissen treft zowel cipers als gedetineerden” ([apache](#)).

van beroep, is derhalve een belangrijk cijfer. Ik geef het deze keer expliciet mee, om het belang van dit criterium in mijn afwijzing te onderstrepen. Waar de celcapaciteit voor mannelijke gedetineerden 244 (+ 16 beperkte detentie) bedraagt, verblijven er momenteel 399 mannelijke gedetineerden te Gent. Ondanks de vele maatregelen die we nemen opdat mensen niet hoeven te slapen op een matras op de grond (zoals monocellen voorzien van een stapelbed waardoor ze de facto twee gedetineerden een bed aanbieden), blijft de groep zonder bed tientallen bedragen. In dergelijke omstandigheden, ook al tonen we begrip voor de logica van het verzoek, is een overplaatsing naar PI Gent gewoonweg onmogelijk” ([BC-21-0216](#) van 18 oktober 2022).

II.2. Geïnterneerden in de gevangenis

II.2.1. Probleem van het verleden

Reeds in haar **jaarverslag 2011** (p. 5-6) signaleerde de commissie het probleem van “een grote populatie geïnterneerden (soms meer dan 100), terwijl de(ze) gevangenis daar niet voor is toegerust”. Zij stelde dat de gevangenis voor veel geïnterneerden “‘een vergeetput’ is waar zij, hoewel zij in veel gevallen door de Commissie voor de Bescherming van de Maatschappij (CBM) vrij mogen gaan indien zij ergens kunnen worden opgenomen of opgevangen, zeer moeilijk uit weg geraken. Verder blijkt er ook op juridisch vlak weinig structureel rekening gehouden met de situatie van geïnterneerden. In de gevangnissen zijn geïnterneerden in vele gevallen gedetineerden zoals anderen, met amper aan hun situatie aangepaste rechten en verplichtingen”.

In haar **jaarverslag 2012** (p. 6-7) merkte de commissie op “dat de groep geïnterneerden in de gevangenis te Gent de voorbije jaren aanzienlijk toegenomen is (zoals blijkt uit de statistieken van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen: voor de geïnterneerden bedroeg de gemiddelde dagelijkse bevolking in 2007 73,2, in 2008 87,1, in 2009 104,3, in 2010 102,1, in 2011 105,6; op 2 april 2013 waren er 107 geïnterneerden, een stijging met 46% ten opzichte van 2007). Deze stijgende overbevolking heeft ook een nefaste weerslag op de begeleiding van deze gedetineerden. Het zorgteam in de gevangenis te Gent, dat bestaat uit een tiental medewerkers (naast de psychiater drie psychiatrische verpleegkundigen, een ergotherapeut, een opvoeder, een kinesist, een psycholoog en een maatschappelijk werker) staat thans in voor de begeleiding van een 115-tal geïnterneerden (van wie slechts 19 reguliere gevangenisarbeid verrichten), onder wie geïnterneerden die, zoals D.S., door psychiatrische instellingen terug naar de gevangenis werden gestuurd. Alleen al op basis van deze cijfers blijkt dat het zorgaanbod voor de geïnterneerden structureel ontoereikend is, hoe groot ook de inzet van het zorgteam is”.

De commissie rapporteerde in haar **jaarverslag 2013** (p. 11) en **jaarverslag 2014-15** (p. 16) dat het gesignaleerde probleem van de aanwezigheid van geïnterneerden fundamenteel was gebleven en dat het (vaak) onderbrengen van geïnterneerden in de straf/veiligheidscel “niet bevorderlijk is voor de toestand waarin zij zich bevinden”. In het laatstvermelde jaarverslag tekende de commissie de recente aanwezigheid op van een “prikkelarme cel” (p. 19) en stelde vast dat het zorgteam in principe moet bestaan uit een psychiater, psycholoog-coördinator, maatschappelijk assistent, bewegingstherapeut, ergotherapeut, opvoedkundige en psychiatrisch verpleegkundigen, maar dat dit zorgteam, destijds bedoeld voor dertig geïnterneerden, niet volledig was samengesteld en moest instaan voor een veel grotere groep geïnterneerden, en dat de psychiatrisch verpleegkundigen met contracten voor uitzendarbeid werden tewerkgesteld, zodat geen continuïteit in de zorgverlening gegarandeerd was (p. 24-25).

De commissie kon in haar **jaarverslag 2016-17** noteren dat de aanwezigheid van geïnterneerden, “kwantitatief bekeken, in de Gentse gevangenis minder aanzienlijk is geworden doordat het aantal geïnterneerden, volgens een mededeling van de directie in januari 2018 van (destijds) méér dan honderd tot een vijftiental personen werd teruggebracht. Het gaat dan om mensen voor wie pas de internering werd uitgesproken, geïnterneerden die wachten op de uitvoering van de beslissing van de Kamer voor de Bescherming van de Maatschappij of geïnterneerden die door de schending van voorwaarden terug naar de gevangenis werden gestuurd. De aanwezigheid in de gevangenis van geïnterneerden en ruimer, psychisch zwaar zieke personen, blijft niettemin een groot probleem” (p. 35).

In haar **jaarverslag 2022** stelde de commissie vast dat het aandeel geïnterneerden in de totale gevangenispopulatie in de gevangenis van 8% in 2019 was gestegen naar 17% in juni 2022 (p. 9). De commissie schreef:

“De gevangenis van Gent is geen inrichting als bedoeld in de wet betreffende internering van personen waar de geïnterneerde moet worden geplaatst (art. 19). Er is niettemin een gespecialiseerd zorgteam in de gevangenis die zich ontfermt over de geïnterneerden. Zo worden aparte zorgactiviteiten evenals aparte zorgwandelingen voor geïnterneerde personen voorzien. Psychosociale ondersteuning wordt, in de mate van het mogelijke en rekening houdend met de beperkte capaciteit, geboden. De gevangenisdirectie levert de inspanning om geïnterneerden zoveel mogelijk te groeperen op vleugel C. Ondertussen is de populatie geïnterneerden zodanig toegenomen dat de C-vleugel niet langer volstaat om de geïnterneerden op te vangen, waardoor zij in cellen kunnen verblijven met andere categorieën van gedetineerden. Het (noodzakelijk moeten) plaatsen van geïnterneerden op andere secties, doet dan ook de inspanningen voor de zorg van geïnterneerden deels teniet. Op vleugel C worden immers over het algemeen de penitentiaire beambten geplaatst die extra oog hebben voor de noden van de geïnterneerden, wat op andere vleugels niet het geval is” (p. 10).

II.2.2 Funeste stijging van het aantal geïnterneerden

Internering is een veiligheidsmaatregel die bedoeld is om de samenleving te beschermen en het individu te verzorgen met het oog op zijn of haar re-integratie. In juni 2023 waren er 4.198 geïnterneerden in België, waarvan 891 in een penitentiaire voorziening verbleven. Het aantal geïnterneerden is de laatste jaren gestaag gestegen, hoewel de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering bedoeld was om de maatregel te beperken tot de meest ernstige gevallen.³⁷

Opvallend in 2023 is dat het aantal (definitief) geïnterneerden voor mei 120 bedroeg om vanaf dan spectaculair te dalen tot minder dan 80 en vervolgens vanaf juni gestaag weer te stijgen naar meer dan 140 op het einde van het jaar.

Op 23 december 2023 telde de gevangenis van Gent 187 gedetineerden in de psychiatrische afdeling en de afdeling bescherming maatschappij, waarvan 144 geïnterneerden. Afgezet tegenover de totale populatie in de overbevolkte gevangenis wil dat zeggen dat ongeveer een derde van de gedetineerden

³⁷ [Unia rapport 2023](#) ; Het Nieuwsblad 22 september 2023, “Ze zijn psychisch ziek of mentaal zo zwak dat ze niet toerekeningsvatbaar zijn, en toch zitten bijna 1.000 geïnterneerden in de cel”.

geïnterneerden zijn en meer dan één derde van de gedetineerden met psychiatrische problemen te kampen hebben. Wanneer abstractie wordt gemaakt van de overbevolking dan klimt dat percentage naar 41,5%. Afgezet tegenover de voormelde percentages in 2022 en 2019 moeten we spreken van een spectaculaire stijging.

Hoewel er in de interneringswet wordt van uitgegaan dat de gevangenis geen geschikte inrichting is voor geïnterneerden, werd in 2023 opnieuw een ABM-afdeling in de mannenafdeling (30 plaatsen) en in de vrouwenafdeling (5 plaatsen) geopend in de gevangenis te Gent. Er werden daarnaast extra middelen vrijgemaakt voor de uitbreiding van het zorgteam. In december bestond het zorgteam uit 16 personen (voorheen 7) hoewel de middelen voorzien in 23 leden. De uitbreiding van het zorgteam hield geen verband met de inrichting van de ABM-afdeling. Het verschil tussen de geïnterneerden in de ABM-afdeling en de andere geïnterneerden zou zijn dat met deze laatste groep effectief zou kunnen gewerkt worden aan hun reclassering omdat er voor hen een programma moet worden opgemaakt).

Psychosociale ondersteuning wordt door het zorgteam in deze moeilijke context zoveel mogelijk geboden. Met een populatie van 187 geïnterneerden in december is er weinig verbeelding nodig te beseffen dat het onmogelijk is om deze categorie mensen te centraliseren op één vleugel en voor het zorgteam onmogelijk is om hen de nodige zorg te geven. Daarbij komt dat één van de twee zorgpsychiaters in oktober 2023 ontslag heeft genomen. De vervanging is uitgebleven. Er zou nauwelijks interesse bestaan in de wereld van de psychiatrie om deze (bezoldigde) taak op te nemen.

De enig overgebleven psychiater gaat nog steeds 2 halve dagen per week naar de gevangenis en kan zijn beschikbaarheid in de gevangenis niet uitbreiden. Tijdens zijn afwezigheden omwille van verlof of andere redenen, is er geen structurele oplossing voor de patiënten in de gevangenis. De psychiater heeft reeds gewaarschuwd dat hij deze job niet op zijn eentje kan en wil uitvoeren, enerzijds omdat het fysiek en mentaal niet haalbaar is, en anderzijds omdat het medisch-psychiatrisch niet verantwoord is. De psychiater verwacht dat er op korte termijn structurele oplossingen komen voor een adequate behandeling van geïnterneerden, zoniet zal ook hij zijn functie neerleggen.

II.2.3. Verslag dagbezoek aan het zorgteam

Op 8 december 2023 heeft een commissielid en een lid van de CTRG het zorgteam³⁸ een ganse dag gevolgd bij het uitvoeren van de zorgtaken. Er werden gesprekken gevoerd met verschillende gedetineerden, verschillende leden van het zorgteam, een zorgbeambte en enkele directieleden. Het verslag hierna geeft een beeld van de problematische situatie waarin de betrokken gedetineerden zich bevinden.

Het zorgteam volgt een 180-tal gedetineerden. De psychiater beslist wie door het zorgteam wordt opgevolgd.

Een deel van de mensen die het zorgteam volgt, zijn geïnterneerden. Er verbleven op 8 december 2023 128 en **op 22 januari 2024 143 geïnterneerden** in de gevangenis van Gent.

Het zorgteam bestaat momenteel uit 16 leden (één psycholoog-coördinator, één maatschappelijk assistent, één ergotherapeut, zes opvoeders, zeven psychiatrisch verpleegkundigen). Door de voorbije uitbreiding van het personeel werd het zorgteam uitgebreid van 7 naar 16 FTE. Een bijkomende

³⁸ Het Laatste Nieuws 2 februari 2024, "Zorgteam van Gevangenis Gent wint Nurse Of The Year 2023"

psycholoog, maatschappelijk assistent, ergotherapeut en opvoeder zijn nog op komst. Het team zou worden uitgebreid tot 23 FTE.

Daarnaast is nog halftijds een zelfstandig bewegingstherapeut in de gevangenis actief en ook (momenteel) één psychiater die twee halve (lange) namiddagen in de gevangenis werkt.

De gevangenis van Gent heeft een '**psychiatrische afdeling**' en er is een '**afdeling tot bescherming van de maatschappij**', maar in de praktijk is er tussen beide 'afdelingen' geen onderscheid.

Het voordeel voor de geïnterneerden die aan de ABM zijn toegewezen, is dat zij in Gent kunnen blijven en dat als zij familie in het Gentse hebben, hun familie hen makkelijk kan blijven bezoeken. Het stelt de PSD ook in staat te werken aan een reclassering of zorgtraject in de regio.

Het zorgteam begeleidt het **zorgwerkhuis**. In het zorgwerkhuis kunnen een 15-tal gedetineerden tegelijkertijd werken. Zij werken op maandag tot en met donderdag. Vrijdag krijgen zij, bij wijze van aanmoediging om in het zorgwerkhuis te werken, een ontbijt dat ook als arbeid wordt vergoed. (Deze vergoeding gebeurde tot nu toe via het Steunfonds. Door de nieuwe richtlijnen mag het Steunfonds daarvoor niet meer worden aangesproken zodat hiervoor een andere oplossing moeten worden gezocht.) Na het ontbijt kunnen geïnteresseerden mee naar de bibliotheek om 9.30 uur.

Om veiligheidsredenen kunnen niet meer geïnterneerden aan de activiteiten deelnemen of in het zorgwerkhuis worden tewerkgesteld. Er is maar één (zorg)PBA ter beschikking voor het toezicht. De beperkte beschikbaarheid van bewakingspersoneel is er de oorzaak van dat het aantal personen dat in het zorgwerkhuis kan werken beperkt is tot vijftien.

De ene week komen groep 1 en 2 aan bod. De andere week komen groep 3 en 4 aan bod. Voor de twee groepen staat het personeel van de ochtendploeg, respectievelijk de namiddagploeg in.

Het werk in het zorgwerkhuis bestaat in het aan elkaar schroeven van de twee helften van de beugels waarmee afvoerbuizen worden vastgemaakt. Dit is een manuele verrichting die niet in de fabriek gebeurt. 40 beugels levert 0,69 cent op. De (zorg)PBA die in het zorgwerkhuis toezicht houdt, werkt wat mee en geeft zijn afgewerkte beugels aan de personen die minder goed bedreven zijn.

Geïnterneerden worden niet alleen in het zorgwerkhuis tewerkgesteld.

Sommige geïnterneerden werken in het reguliere werkhuis of als fatik.

Sommige geïnterneerden hebben ook geen zorg nodig.

Er is ook muziektherapie (voor 15 à 20 personen individueel), een gespreksgroep, een educatieve groep drugs.

Alle taken van het zorgteam samengenomen, wordt een honderdtal personen bereikt.

De 'gevaarlijke' of 'moeilijke' geïnterneerden die zich bevinden op de benedenverdieping van vleugel C (7de sectie) worden niet door het zorgteam begeleid.

De essentie van het werk van het zorgteam bestaat erin geïnterneerden klaar te maken voor een verblijf of verdere behandeling in een andere inrichting door (1) het inwinnen van informatie over het ziektebeeld en het gedrag van de betrokkene; (2) het op punt stellen van medicatie en (3) het betrekken van de geïnterneerde in activiteiten.

Voor de **vrouwen van de afdeling tot bescherming van de maatschappij** is er 'crea' voorzien en bepaalde duidelijk afgelijnde activiteiten. Hun recente aanwezigheid is nog niet geïntegreerd in de werking van het zorgteam.

De directie probeert een aantal **suggesties van de (enige) psychiater** uit te voeren, zoals een camerabewaking in de beveiligde cel (om cameratoezicht mogelijk te maken wanneer aan een gedetineerde dwangmedicatie wordt toegediend) of gradaties van beveiligde cellen (prikkelarme cel – naakte cel). Er wordt ook gedacht aan een aanpassing van de beveiligde cel door te voorzien in een klok of een televisie achter een beschermende wand.

De huidige naakte cel is een cel zonder meubilair, zonder wastafel, ... en dient vooral om gedetineerden te huisvesten die hun gewone cel zouden vernielen.

De huidige prikkelarme cel staat bijzonder slecht geplaatst, namelijk aan de metaaldetector voor de toegang tot de wandeling.

De **activiteiten** die door het zorgteam of door Voluit (destijds Obra) – de organisatie die de geïnterneerden met een erkenning voor het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (geïnterneerden met een geestelijke beperking) ondersteunt – worden georganiseerd zijn: sport en een loopsessie met Voluit op maandag, sport (door het zorgteam) en fitness op dinsdag, een loopsessie en een tweede zorgwandeling onder het motto 'kom uit je kot' op woensdag, sport en fitness op donderdag. Op zaterdag en zondag worden geïnterneerden geholpen bij het invullen van de kantinebladen (voor zo een 40-tal geïnterneerden). Op zaterdag en zondag is er ook een zorgwandeling, op zondag wordt de werkzaal door geïnterneerden gedweild.

Momenteel werkt het zorgteam niet in het weekend. Het werk van de psychiatrisch verpleegkundigen worden tijdens het weekend door de medische dienst overgenomen.

Voluit neemt tweemaal deel aan de zorgwandeling en staat ook in voor één uur werkhuis, voor de sportactiviteit op maandag en voor de begeleiding bij het invullen van kantinebladen (om ook b.v. ervoor te zorgen dat met het beschikbare geld niet teveel b.v. bananen of tabak in één keer wordt aangekocht), het regelen van videobezoek, begeleiding bij bezoek. Voluit voert individuele gesprekken en staat ook in voor begeleiding bij uitgaansvergunningen en een aantal projecten buiten de gevangenis (zoals uitvoeren van werkjes).

De **gevangenis** wordt door leden van het zorgteam **geen goede plaats voor geïnterneerden** genoemd om de volgende redenen:

- er is weinig ruimte voor emoties;
- er is in de gevangeniscontext primair een bestraffende reflex; de aanpak van het zorgteam botst met de bewakingscontext;
- onvoorspelbaar of vreemd gedrag van geïnterneerde personen wordt al snel als gevaarlijk aangemerkt (zo hangt er op de deur 'openen met 2 beambten', maar de muziektherapeut gaat wel alleen op cel);
- het ritme in de gevangenis, met zijn appels en onderbrekingen voor 'beweging', laat weinig ruimte voor therapeutische zorg;
- wie afglijdt, wordt minder opgevolgd, en glijdt daarna nog verder af. Van hygiëne in de cel is er dan geen sprake meer, betekenisvol contact met andere mensen valt weg, problemen voor de bewaking stellen zij niet meer en ook het contact met het personeel valt weg.

- de infrastructuur voldoet niet: er is geen afzonderlijke afdeling; er is geen op psychiatrie afgestemde infrastructuur; het gebrek aan afgelijnde afdeling brengt mee dat de instelling niet kan zeggen dat er geen plaats meer is en dat er geen personen meer bij mogen komen; de cellen liggen niet bij elkaar, waardoor geen observatie mogelijk is;
- wanneer mensen in crisis zijn, kun je de crisis niet beheersen; wie een psychose heeft, wordt naar de beveiligde cel gebracht en als de psychiater niet aanwezig is, komt alleen de dokter langs;
- de overbevolking brengt mee dat geïnterneerden niet-druggebruikers met drugsgebruikers samen op cel komen te zitten; het drugsgebruik creëert of verscherpt psychische problemen; cannabis kan zeker bij personen die daarvoor kwetsbaar zijn, psychoses uitlokken; geïnterneerden die een monocel nodig hebben, krijgen toch een celgenoot; duocellen krijgen een 'grondslaper'; aan autistische geïnterneerden, die structuur nodig hebben, kan die structuur niet geboden worden;
- het gebrek aan personeel en de gevangeniscontext laten niet toe voldoende gedifferentieerd te werken; mensen die bijvoorbeeld niet tijdens de voorziene tijd in het werkhuis kunnen werken, kunnen niet voor een kortere werktijd aan bod komen;
- bij het zorgteam heerst de indruk dat geïnterneerden, na de uren waarin het zorgteam aanwezig is of tijdens het weekend, door bepaalde beambten soms anders (dus niet respectvol) worden behandeld.

De medicatie onder toezicht wordt gegeven door de psychiatrisch verpleegkundigen. Wanneer door omstandigheden geen van deze verpleegkundigen aanwezig zijn, is toezicht bij het innemen van de medicatie niet verzekerd.

De penitentiair beambten verdelen soms ook de medicatie. Ofwel krijgen de gedetineerden hun medicatie in een bakje op cel. Ofwel wordt de medicatie aan de geïnterneerde meermaals per dag gegeven, maar de penitentiair beambte kijkt niet altijd toe of de betrokkene het medicijn wel inneemt. Er bestaat ook een handel in medicijnen. Wie relatief verpoedert en opsnuift, krijgt hetzelfde effect als bij cocaïne.

II.3 Stakingen van het bewakingspersoneel in 2023:

II.3.1. Juridisch kader

In haar “openbare verklaring betreffende België” van 13 juli 2017 heeft Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing gesteld dat het essentieel is dat onder alle omstandigheden wordt gegarandeerd³⁹:

- de veiligheid van alle gedetineerden, inclusief degenen die in gedwongen psychiatrische opsluiting verblijven,
- een te allen tijde menselijke en respectvolle behandeling van gedetineerden,
- continuïteit van de zorg voor psychiatrisch gedetineerden die in afwachting zijn van zorg in daarvoor geschikte instellingen en voor alle andere gedetineerden met psychiatrische stoornissen,
- onbeperkt toegang tot algemene en specialistische medische zorg, ook in een ziekenhuis in gevallen waarin dat absoluut noodzakelijk is,
- elke dag op gezette tijden de bereiding en distributie van maaltijden (waaronder één warme maaltijd),
- ten minste één uur per dag luchten,
- omstandigheden die nodig zijn voor een goede persoonlijke hygiëne, met ten minste twee keer per week de mogelijkheid tot douchen, en het schoonhouden van cellen,
- continuïteit in de contacten met de buitenwereld via telefoon en per post en met wekelijkse bezoektijden (naast eventuele contacten met een advocaat).

De artikelen 17 en 18 van wet van 23 maart 2019 betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiair personeel, voorzien erin dat een aantal zaken tijdens de gehele duur van de staking moeten worden gewaarborgd.⁴⁰

II.3.2. Toezicht bij staking

In 2023 vonden in de Gentse gevangenis verschillende stakingsacties plaats, met name op 8 maart, 22 mei, 24-26 september (nationale 48 urenstaking), 5 oktober en 12 december 2023.

Op elk van die stakingsdagen hebben één of meerdere commissieleden een bezoek gebracht aan de Gentse gevangenis.

Aan de hand van een checklist werden telkens een maximaal aantal elementen geregistreerd die toelaten de impact van de syndicale acties op de gedetineerden in kaart te brengen. Dit zijn de belangrijkste bevindingen:

1. De commissie stelde telkens vast dat er tijdens de stakingsdagen een bijzonder rustige sfeer in de gevangenis heerste. De beperkte bewegingen binnen de gevangenis konden sereen verlopen en onder de gedetineerden en de aanwezige personeelsleden heerste een zekere gelatenheid.
2. De registratie toont duidelijk aan dat naarmate het jaar vorderde het aantal aanwezige werkwillige personeelsleden tijdens syndicale acties afnam. Daar waar er op 11 januari 2023

³⁹ <https://www.coe.int/en/web/cpt/belgium>

⁴⁰ https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a.pl

tijdens de vroege dienst nog 8 personeelsleden, tijdens de dagdienst 12 en tijdens de avonddienst 14 personeelsleden aanwezig waren, op 8 maart 2023 8 tijdens de vroege dienst, 17 tijdens de dagdienst en 11 tijdens de avonddienst, was er tijdens de 48 urenstaking van 24-26 september 2023 sprake van een uiterst lage opkomst (vroegdienst 3 personeelsleden en dagdienst 6 personeelsleden). Op 5 oktober telden de maandcommissarissen 11 personeelsleden tijdens de vroegdienst, 10 tijdens de dagdienst en 9 tijdens de avonddienst. Teneinde deze afwezigheden op te vangen werd tijdens deze stakingsdagen stelselmatig beroep gedaan op externe ondersteuning van de (lokale) politie. De commissie stelde tijdens haar bezoeken vast dat de directieleden van de Gentse gevangenis personeelstaken overnamen (bijvoorbeeld het fouilleren en het verlenen van overige bijstand tijdens de bewegingen⁴¹) zodat de wandeling voor de gedetineerden gewaarborgd kon worden (cf. infra punt 3).

3. Uit de registratie blijkt dat de impact van dergelijke syndicale acties op de gedetineerden bijzonder groot is. Hoewel in de Gentse gevangenis traditioneel uiterste inspanningen worden gedaan opdat de dagelijkse wandeling van de gedetineerden kan plaatsvinden, werd het overgrote deel van de andere, normale activiteiten tijdens de stakingsdagen geannuleerd. Voorbeelden hiervan zijn het sluiten van de werkhuizen (enkel de fatiken en het keukenpersoneel kunnen werken⁴²), het sluiten van de bibliotheek, het annuleren van de opleidingen, fitness,... De drie maaltijden werden in twee shiften bedeed. Het avondmaal werd telkens reeds bezorgd bij het bedelen van het middagmaal. Gedetineerden konden tijdens stakingsdagen niet douchen en hun geplande bezoeken konden niet doorgaan (enkel eventueel van hun advocaat). Omdat de stakingsdagen vaak op woensdagen plaatsvonden, kon het geplande bezoek van kinderen van de gedetineerden niet doorgaan.

De registratie toont aan dat de externe bewegingen (zoals de verplaatsingen naar de rechtbank voor een zitting, de externe medische afspraken en de uitgaansvergunningen) tijdens de stakingsdagen, op een paar uitzonderingen na, steeds werden uitgevoerd.

Tijdens het bezoek op maandag 25 september 2023 stelde de commissie vast dat (voor het eerst in de geschiedenis van de Gentse gevangenis) de medische dienst ook staakte. De minimale medische zorg werd uitgevoerd door twee psychiatrisch verpleegkundigen, één administratieve zorgkundige die normaal werkzaam is op de griffie, en één dokter. Enkel dringende consultaties werden door de dokter op cel gedaan, alle andere medische afspraken werden uitgesteld. De psychiatrisch verpleegkundigen en de administratieve zorgkundige bedeedden de medicatie en stonden in voor noodgevallen (bijvoorbeeld dringende wondzorg).

4. De CvT stelde tijdens haar voormelde bezoeken ten slotte vast dat straf-/veiligheidscellen tijdens stakingsdagen acties minimaal bezet of zelfs volledig leeg waren.

⁴¹ Dat zijn de verplaatsingen van de gedetineerden.

⁴² De gedetineerden moeten immers (kunnen) eten op een stakingsdag.

II.4. De steekproefgesprekken in 2023

Ook in 2023 werden er opnieuw steekproefgesprekken (*supra*) gevoerd. Elk van de vier vleugels in de inrichting werd één keer bezocht, waarbij telkens 4 à 5 willekeurig gekozen gedetineerden werden bevraagd over een aantal aspecten van het gevangenisleven.

Vergelijking met andere gevangenissen

Een aantal van de gedetineerden had in een (of meerdere) andere gevangenis(sen) gezeten. De gevangenis van Gent komt er over het algemeen nog niet zo slecht uit bij sommige gedetineerden. Het gevangenisregime wordt door hen als iets lossier ervaren dan bijvoorbeeld in de gevangenis van Antwerpen of de jeugdgevangenis van Mol.

Omgang met penitentiair beambten en directie.

Het contact met de penitentiair beambten wordt door de meeste bevraagde gedetineerden als positief ervaren. Er waren ook wel negatieve geluiden. Eén gedetineerde bekloeg zich over het feit dat bij zijn overbrenging naar de strafcelodeloos veel geweld werd gebruikt, terwijl hij zich nochtans niet had verzet. Dit is een klacht die maandcommissarissen ook al hebben opgetekend. Een Franssprekende gedetineerde bekloeg zich over het feit dat hij niet wordt geholpen wordt als hij in zijn taal spreekt. Sommige penitentiair beambten worden door sommige gedetineerden ervaren als behulpzaam en ondersteunend, anderen dan weer als laks en respectloos. Sporadisch zijn er ook opmerkingen van gedetineerden over racisme. Veel gedetineerden geven aan een grote afstand te ervaren ten aanzien van de directie.

Het eten in de gevangenis

Over het eten is meer dan de helft van de bevraagde gedetineerden tevreden. Vaak wordt opgemerkt dat er te weinig fruit wordt bedeed, dat er nog steeds geen vegetarisch aanbod is, dat halal niet echt halal is, dat er teveel vette salades worden bedeed voor het avondmaal en dat er te vaak kip op het menu staat. Eén gedetineerde bekloeg er zich over dat het "altijd halal" is. Sommige gedetineerden, die ontevreden zijn over het aanbod, koken zelf hun potje op cel met producten uit de kantine.

Hygiëne in de gevangenis.

Werkers mogen elke dag douchen, niet-werkers 3x per week. De douches worden door de meeste gedetineerden als proper ervaren. Eén enkele keer kloegen vijf gedetineerden over het feit dat een medege-detineerde zijn behoefte had gedaan in de douches en dat niemand het wou opkuisen.

Bezoek

Over het bezoek zijn wel wat opmerkingen, die ook de maandcommissarissen horen. Vooral de bureaucratische rompslomp wordt geheld, en ook het feit dat bezoekers soms een hele tijd moeten aanschuiven in de rij aan de ingang, om dan soms te horen te krijgen dat ze te laat zijn. Dit is een probleem dat blijft aanslepen en voor veel frustratie zorgt.

Werk in de gevangenis

Sommige van de bevroagde gedetineerden werken, anderen verkiezen niet te werken. De werkers zijn vaak tevreden met hun werk. Af en toe is er iemand die klaagt over te lange wachtlijsten om te mogen werken. Het loon wordt als te laag ervaren.

Activiteiten in de gevangenis

Er wordt gebruik gemaakt van de aangeboden faciliteiten (fitness, bib, lessen, ..). De fitnessmogelijkheden zijn beperkt en dus is er een wachtlijst. Een van de bevroagde gedetineerden gaf aan dat de toestellen in de fitness zo versleten zijn dat het gevaarlijk is om er mee te trainen. Een klacht die de commissie reeds op andere manieren had genoteerd. De meeste van de bevroagde gedetineerden zijn tevreden over het aanbod.

Wandeling

Over de wandeling werden veel klachten geuit. Nogal wat van de bevroagde gedetineerden geven aan dat ze zich onveilig voelen op de wandeling. Dit geldt vooral voor de gele wandeling (de wandeling van de niet-werkers) en in mindere mate voor de groene (de wandeling van de werkers). Vaak werd opgetekend dat geweldincidenten zich hebben voorgedaan op de wandeling en dat het bewakingspersoneel niet tussenkwam wanneer slagen werden uitgedeeld. Dat is de reden waarom sommige gedetineerden (haast) niet deelnemen aan de wandeling. Ook lieten bevroagde gedetineerden ons optekenen dat er drugs circuleren op de wandeling, waar velen onder hen zich niet goed bij voelen.

De zorgwandeling wordt over het algemeen als veilig ervaren, en ook over de vrouwenwandeling waren er geen klachten.

Psychosociale zorg

De meeste van de bevroagde gedetineerden hebben weinig contact met de PSD. Verschillende onder hen drukken hun ontevredenheid over deze dienst uit. De bevroagde vrouwelijke gedetineerden zijn positiever dan de mannelijke.

Religie

Verschillende gedetineerden geven aan, gelovig te zijn en deel te nemen aan de erediensten. De meeste bevroagden laten zich positief uit over de aalmoezeniers, consulenten en imams.

Kantine

Over de kantine worden heel wat klachten genoteerd. Veel gedetineerden vinden het aanbod te beperkt en de prijzen te hoog.

Infrastructuur

De meeste van de bevroagde gedetineerden hadden geen opmerkingen. Sommigen kloegen wel over vocht, muizen, ontbreken van een wc-bril, ... Belangrijker dan de gebrekkige infrastructuur, vinden de bevroagde gedetineerden, is de compatibiliteit met de celgenoot.

II.5. Straf- en veiligheidscellen

In de mannenafdeling bestaan de straf- en veiligheidscellen uit 4 kale cellen met achteraan een betonblok waar een dunne matras op ligt. In de vrouwenafdeling is er één zo'n cel. De gedetineerde die daar wordt opgesloten krijgt een deken ter beschikking. De matrassen hebben geen lakenhoes, zijn quasi permanent vuil en soms gescheurd. Er is een gemetst toilet zonder WC-bril en zonder zelf bedienbaar spoelsysteem. De gedetineerde dient voor het doorspoelen op een knop te duwen dat in het centraal gedeelte van de gevangenis wordt opgevangen als signaal dat de gedetineerde vraagt om zijn toilet door te spoelen. Het toilet is altijd vuil tot soms zeer vuil en heeft vermoedelijk geen sifon, waardoor het er vaak misselijkmakend stinkt. De cellen zijn volledig ommuurd behalve aan de zijde van de gang waar de cellen worden afgesloten met een ijzeren deur met gesloten winket, glas en ijzeren traliewerk. Het winket is laag in de deur ingebracht waardoor de communicatie langs het winket om met de (knielende) gedetineerde geen evidentie is. Communiceren met de gedetineerde zonder het winket te openen kan niet tenzij hard wordt geroepen, wat niet de bedoeling is in een vertrouwelijk gesprek. Elke cel heeft een klein buitenraam dat hoog geplaatst is, niet kan opengezet worden, en weinig daglicht doorlaat.

De gedetineerde krijgt eten op een kartonnen bord en heeft normaliter de mogelijkheid om te douchen, en op individuele wandeling ("leeuwenkooi") te gaan. Tenzij hij weigert.

Aan de cel worden de documenten ter inzage gesteld (voor het personeel) die verband houden met de dagelijkse observaties van beambten, directie, dokter, psycholoog e.d.m. In de regel liggen er aan de cel (voor de gedetineerde) de documenten die verband houden met sanctie of maatregel die ten aanzien van hem werd opgelegd of genomen en de reden zijn van zijn aanwezigheid in deze cel. Deze documenten laten toe dat de maandcommissarissen hun toezichtstaak op een geïnformeerde wijze kunnen uitoefenen.

Deze cellen zijn geconcipeerd om schade of vernielingen en verwondingen te beperken. Maar het concept heeft ook tot gevolg dat het er niet echt verlucht kan worden, het er stinkt en meestal duister of somber is. Het is er vaak opvallend vuil met etensresten en uitwerpselen. Deze onhygiënische toestand en infrastructuur is aan de directie aangekaart maar een structurele oplossing ligt uiteraard niet voor de hand. Ook de directie laat verstaan deze toestand te betreuren.

De tucht- en hoorzittingen met deze gedetineerden geschieden in deze cellen zelf indien geoordeeld wordt dat de veiligheid het toelaat en mits er voldoende bewakingspersoneel aanwezig is. In het andere geval heeft zo'n plaats aan de (gesloten) cel en verloopt de communicatie met de (knielende) gedetineerde doorheen het winket.

Het bezoek van de dokter en ander medisch personeel kan ook plaatsvinden in de cel indien er voldoende bewakingspersoneel aanwezig is. Zoniet geschiedt het bezoek aan de (gesloten) cel en verloopt de communicatie met de (knielende) gedetineerde aan het winket.

Het hoeft weinig betoog dat de toestand waarin de gedetineerden in zo'n cellen worden ondergebracht, menonwaardig mag worden genoemd.

II.6. Vegetarisch aanbod/”MUZ”

II.6.1. Vegetarisch aanbod in de gevangenis

II.6.1.1. In het verleden: geen vegetarisch aanbod

In het **jaarverslag 2016-2017** vestigde de commissie nogmaals⁴³ de aandacht op de klacht van een gedetineerde (vegetariër) dat de directie weigerde hem vegetarische voeding aan te bieden. De commissie stelde toen vast dat de directie rekening hield met diverse diëten (zoals een lactosevrij dieet). Zij tekende het antwoord van de directie op dat zij wel halalvoeding aanbood omdat een erkende religieuze overtuiging aan de basis daarvan ligt, dat zij ook aangepaste diëten om medische redenen voorzag, dat het verstrekken van vegetarische voeding niet onder die diëten en evenmin onder een wettelijke of reglementaire verplichting valt, dat het verschaffen van vegetarische voeding in de gevangenis niet mogelijk is omwille van de budgettaire impact, de beperkte geldelijke enveloppe en de personele en materiële middelen. De commissie repliceerde in haar jaarverslag door erop te wijzen dat de Nederlandse beklagrechtter oordeelde (al in een ver verleden) dat een belijdend moslim het recht heeft op bijzondere voeding omwille van zijn islamitische levensopvatting en dat een gedetineerde die van meet af aan sinds zijn binnenkomst te kennen heeft gegeven vegetariër te zijn, een aan zijn levensopvatting aangepaste voeding moet ontvangen, zeker wanneer daartoe de mogelijkheid bestaat.⁴⁴

Toen de commissie daar **in 2021** op terugkwam naar aanleiding van klachten van gedetineerden⁴⁵, liet de directie verstaan dat het in principe “haalbaar” is om vegetarische voeding aan te bieden in de gevangenis van zodra de gevangenis(groot)keuken gerenoveerd zou zijn, maar ook dat een vegetarisch aanbod in 2021 voor haar geen prioriteit was maar in 2022 terug zal opgenomen worden.⁴⁶

II.6.1.2. Huidige situatie: onveranderd

De commissie kreeg ook in **2022**⁴⁷ en **2023**⁴⁸ klachten van gedetineerden wegens het ontbreken van vegetarische voeding en trachtte de directie ervan te overtuigen om dat voortaan wel aan te bieden. Zij voelde zich daarin bovendien gesterkt door een beslissing van de Beroepscommissie naar aanleiding van een klacht van een gedetineerde in de Gentse gevangenis. De Beroepscommissie stelde in haar rechterlijke beslissing van 31 januari 2023 vast dat *“het inrichtingshoofd in casu onvoldoende inspanning heeft verricht om klager een alternatieve menukeuze aan te bieden, die overeenstemt met zijn persoonlijke voorkeur voor een vegetarische maaltijd”* op grond van volgende overwegingen:

“Het wordt door appellant niet betwist dat klager bij zijn registratie in de inrichting zijn vegetarische menukeuze doorgaf. Evenwel stelt het inrichtingshoofd in haar verweer voor de klachtencommissie dat de gevangenis van Gent geen vegetarische menu’s aanbiedt. De beroepscommissie stelt evenwel vast dat dergelijke menukeuze wèl mogelijk is in andere gevangenissen, zodat het een bewuste keuze is van het inrichtingshoofd een vegetarisch gamma uit te sluiten. [...] Wat betreft de grond van deze kwestie, verwijst de beroepscommissie naar artikel 71 van de basiswet, waar het recht van de gedetineerde wordt benadrukt, om niet alleen zijn godsdienst, doch ook ‘individuele levensbeschouwing’ te kunnen

⁴³ Dat deed zij al in haar jaarverslag 2014-15, p. 11.

⁴⁴ Jaarverslag 2016-17, p. 24-25 waarin verwezen wordt naar: C. KELK, *Nederlands detentierecht*, 243, met verwijzing naar uitspraken van de Beroepscommissie van 27 september 1982 en 22 mei 1986.

⁴⁵ [KC09-21-0057](#) en [KC09-21-0066](#).

⁴⁶ Jaarverslag 2021, p. 14 en 23.

⁴⁷ [KC0922-0013](#).

⁴⁸ [KC09-23-0179](#).

‘beleven’. De beroepscommissie begrijpt vegetarisme als een levensbeschouwing, zoals dat ook in de Nederlandse rechtspraak wordt geïnterpreteerd. 6 Hoewel thans geen enkele bepaling in de basiswet letterlijk voorziet dat de directie de voedselverstrekking moet aanpassen aan de religie of levensbeschouwing van de gedetineerde, spreekt het volgens de beroepscommissie voor zich dat de geloofs- of levensovertuiging van een gedetineerde ook inzake voedselverstrekking zo veel als mogelijk moet worden gerespecteerd. De beroepscommissie besluit dat de weigeringsbeslissing onredelijk is, omdat het inrichtingshoofd in casu onvoldoende inspanning heeft verricht om klager een alternatieve menukeuze aan te bieden, die overeenstemt met zijn persoonlijke voorkeur voor een vegetarische maaltijd.”⁴⁹

De directie die met deze rechterlijke beslissing werd geconfronteerd en werd gewezen op het vegetarisch aanbod in andere gevangenissen⁵⁰, beloofde **in maart** aan de commissie tegen mei te zullen nagaan welke belemmeringen in de keuken moeten worden weggewerkt om een “veggie-alternatief” te kunnen aanbieden. **In mei** kreeg de commissie te horen dat er zich 3 problemen stellen voor het aanbieden van een vegetarische menu: 1) er is een probleem van voedselinspectie die niet toelaat dat in dezelfde keuken met dezelfde potten en pannen zowel vlees- als veggiegerechten worden bereid, 2) het aanbieden van veggiegerechten zal de prijs van de maaltijden doen verhogen, en 3) het aanbieden van beide gerechten geeft problemen bij de bedeling ervan aan de cellen. Zij beloofde het verzoek van de commissie nader te onderzoeken. **In juni** deelde de directie mee dat het onderzoek van het probleem van de voedselinspectie en de kostprijs eerst in september resultaat zal opleveren. **Eind september** gaf de directie toe dat vegetarisch aanbod mogelijk moet zijn en dat het argument van de kostprijs achterhaald is. De bij dat periodieke overleg aanwezige regionale directie bevestigde dat veggie-menu in andere gevangenissen mogelijk is. Het aanwezige directielid werkte voorheen in Oud-Dendermonde waar ook veggie-menu werd aangeboden. Hij erkende dat een veggie-aanbod zelfs een oplossing kan geven aan gedetineerden die halal eten maar dit aanbod in de gevangenis niet helemaal vertrouwen en om die reden veggie vragen. De directie engageerde zich toen om het nodige te doen (het aankoopbeleid voor de keuken bekijken, de gedetineerden en griffie bevragen over veggie-wens) opdat het veggie-aanbod tegen het einde van dit jaar in voege zou kunnen treden. **In november** gaf de directie aan dat de vegetarische maaltijden uitrollen tegen eind van het jaar een (veel) te ambitieus plan was omdat er te veel verloop is in de keuken, er geen stabiel keukenteam is, er ook voedselinspectie was geweest die enkele prioritaire zaken meebrachten. De directie bevestigde nogmaals dat er een vegetarisch aanbod dient te komen en dat er vraag is naar vegetarische maaltijden. Indien er geen overbevolking in de gevangenis zou zijn, dan was dit volgens haar reeds volledig uitgerold. De commissie wees erop dat het ontbreken van een vegetarisch aanbod onder de aandacht zal worden gebracht in haar jaarverslag.

II.6.2. “MUZ” op celdeuren

Een gedetineerde gaf te kennen dat hij zich gestigmatiseerd voelde door het feit dat zijn keuze voor halalvoeding meebracht dat op zijn celdeur een kaart met de letters “MUZ” werd aangebracht. Consulenten in de gevangenis vonden ook dat minder stigmatiserende veruitwendigingen van zo’n keuze mogelijk zijn. Bijvoorbeeld in de gevangenis van Brugge wordt die keuze met een kaart

⁴⁹ [BC-22-0070](#).

⁵⁰ Onder meer (volgens eigen bevraging bij andere commissies) in Dendermonde (nieuw), Leuven Centraal, Hasselt, Hulpgevangenis Leuven, Merksplas,...

“varkensvrij” en in Waalse inrichtingen “sans porc” veruitwendigd. Een gedetineerde maakte zijn beklag hierover ook bij de klachtencommissie.

De klachtencommissie nam in haar beslissing van 21 september 2023 aan dat de term “MUZ” staat voor het verouderd begrip “muzelman” (moslim). Zij was ook de mening toegedaan dat de directie met deze aanduiding niet de intentie had om de geloofsovertuiging van de gedetineerde te veruitwendigen maar wel zijn keuze om “varkensvrij” voedsel toebedeeld te worden. Zij vond de directiebeslissing om niet in te gaan op het verzoek van de gedetineerde om zijn keuze op een andere niet stigmatiserende wijze te veruitwendigen toch onredelijk omdat de gedetineerde zich gestigmatiseerd kon voelen en er gemakkelijk alternatieve veruitwendigingen van zo’n keuze nauwelijks extra werklast meebrengt.⁵¹

Daarop andermaal aangesproken in het periodiek overleg met de directie gaf deze laatste in november te kennen dat er vertraging is bij het uitrollen van een alternatief voor “MUZ” op de celdeuren. De directie erkent dat een alternatief nodig is maar het “hoe” (van de veruitwendiging van die keuze van de gedetineerde) moet nog voorgelegd worden op het teamoverleg waarop ook PB’s aanwezig zijn.

Ook wat dit punt betreft gaf de commissie aan dat het uitblijven van het beloofde niet-stigmatiserend alternatief onder de aandacht zal worden gebracht in haar jaarverslag.

⁵¹ [KC09-23-0108](#).

II.7. Hulp- en dienstverlening: bibliotheek.

II.7.1. Algemeen kader

Het decreet van 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden vormt het juridisch kader voor het recht van alle gedetineerden op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening die gericht is op de realisatie van hun zelfontplooiing, het beperken van de negatieve gevolgen van hun detentie, het bevorderen van hun integratie en participatie in de samenleving na hun detentie, het stimuleren van een proces van herstel tussen dader, slachtoffer en samenleving, en het beperken van kans op herval.⁵²

De Vlaamse hulp- en dienstverlening in de gevangenis is sterk decentraal is georganiseerd. De hulp- en dienstverlening die aanwezig is buiten, wordt in de gevangenis gebracht, wat zorgt voor bijzonder veel hulp- en dienstverlenende actoren, coördinerende functies en overlegorganen. De hulp- en dienstverlening wordt gecoördineerd door de beleidscoördinatoren en praktisch ondersteund door de organisatie-ondersteuners, beide aangesteld door het Agentschap Justitie en Handhaving, en structureel georganiseerd door trajectbegeleiders van de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW), hulpverleners van de Centra voor Geestelijke Gezondheid (CGG), onderwijscoördinatoren (Vocvo), detentieconsulenten (VDAB), sport- en cultuurfunctionarissen (De Rode Antraciet), bibliotheekmedewerkers van de openbare bibliotheken en medewerkers van TANDEM (toeleiding naar externe hulpverlening voor geestelijke gezondheids- en verslavingszorg) en van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH). Daarnaast zijn er nog tientallen externe partners die op ad-hocbasis hulp- en dienstverlening aanbieden (het zogenoemde netwerk- en importmodel).

Het decreet van 8 maart 2013 definieert geen basisaanbod van hulp- en dienstverlening dat beschikbaar moet zijn in elke gevangenis, waardoor de lokale teams veel autonomie hebben en het aanbod afhankelijk is van de deelpopulaties, het gevangenisregime, de personeelsbezetting, de infrastructuur, enz. van de gevangenis.

Een en ander brengt mee dat de hulp- en dienstverlening in de gevangenis voor de commissie een complex kluwen is waardoor het niet eenvoudig is de hand te leggen op de mogelijke oorza(a)k(en) van een probleem dat opduikt rond de hulp en diensten die principieel moeten (kunnen) worden verleend in de gevangenis. Dat heeft zowel te maken met de bevoegdheidsverdeling (federaal: bewaking, ..., en Vlaamse Gemeenschap: hulp- en dienstverlening), met het netwerk- en importmodel waarmee op gemeenschapsniveau hulp en diensten (moeten) worden verleend, als met de decentrale organisatie van die hulp en dienstverlening.

II.7.2. Bibliotheek in de gevangenis

Het is in dit Vlaams hulp- en dienstverleningskader dat de gevangenisbibliotheek sinds 2010 deel uitmaakt van Bibliotheek De Krook, de hoofdbibliotheek van de stad Gent. De gevangenisbibliotheek beschikt over een eigen collectie van “eigen” boeken, films, muziek en biedt de mogelijkheid om

⁵² https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a.pl ; zie ook voor verdere info: <https://www.gevangenisgent.be/hulp-en-dienstverlening/>; <https://www.vlaanderen.be/agentschap-justitie-en-handhaving/justitie/coordinatie-hulp-en-dienstverlening-aan-gedetineerden-en-geïnterneerden/hulp-en-dienstverlening-aan-gedetineerden> ; <https://www.ccrek.be/nl/publicatie/hulp-en-dienstverlening-aan-gedetineerden>

boeken te ontlenen aan de hoofdbibliotheek.⁵³ De Vlaamse overheid financiert hiervoor een halftijdse bibliotheekmedewerker die instaat voor de aankoop van de collectie, ondersteuning van de fatiken, het organiseren van activiteiten en het samenwerken met de andere collega's van de hulp- en dienstverlening. De fatiken verzorgen de uitleendienst in de gevangenisbibliotheek. Een vaste penitentiaire beambte staat in voor de veiligheid.

De bezoeken van de gedetineerden aan de gevangenisbibliotheek waren in 2023 als volgt georganiseerd:

“Je kan de bibliotheek 1 keer per week bezoeken in een groepje met andere gedetineerden. Elke vleugel heeft zijn eigen bezoekdag:

- *Maandag: A*
- *Dinsdag: B*
- *Woensdag: C*

Je kan een half uur blijven en kiezen uit deze momenten:

- *09u00 tot 09u30*
- *09u45 tot 10u15*
- *14u15 tot 14u45*
- *15u00 tot 15u30*

De vrouwenafdeling kan op donderdag naar de bibliotheek komen, zij komen ook in groepen van maximum 15 en blijven maximum een halfuur. Deze bezoeken gaan door tussen 9.15 en 11.00”.

Hoeveel en hoelang mag geleend worden:

HOEVEEL EN HOELANG MAG JE LENEN?		
 <p>film dvd's</p> <p>= max. 3 = 2 weken niet verlengbaar</p>	 <p>informatieve dvd's</p> <p>= max. 3 = 2 weken niet verlengbaar</p>	 <p>cd's</p> <p>= max. 3 = 2 weken niet verlengbaar</p>
 <p>boeken</p> <p>= max. 5 = 4 weken 1 x verlengbaar</p>	 <p>strips</p> <p>= max. 5 = 2 weken niet verlengbaar</p>	 <p>tijdschriften</p> <p>= max. 5 = 2 weken niet verlengbaar</p>
 <p>cursussen</p> <p>= max. 5 = 4 weken 2 x verlengbaar</p>	 <p>religieuze boeken</p> <p>= max. 1 = 6 maand 1 x verlengbaar</p>	

De gedetineerden kunnen in de bibliotheek niet alleen boeken maar ook strips, tijdschriften, cd's en dvd's uitleenen. Ze kunnen er de krant lezen en boeken uit de hoofdbibliotheek laten overkomen.

⁵³ <https://gent.bibliotheek.be/gevangenisbib>

Boeken, films of cd's over wapens of over gedetineerden in de gevangenis laat de directie niet toe. Inschrijven doen gedetineerden door een rapportbriefje naar de bib te sturen of door zich in te schrijven aan de balie in de bibliotheek. Eens ingeschreven, krijgen ze op vrijdag een bevestiging van hun inschrijving, met de datum en het tijdstip waarop ze verwacht worden. Ze moeten zich voor elk bezoek opnieuw inschrijven. Als materialen te laat zijn, krijgen gedetineerden hierover een bericht op cel.

Enkele vrij recente getuigenissen die werden opgetekend tonen de nood en het nut van de gevangenisbibliotheek aan.⁵⁴ In een krantenbericht van begin 2022 werd gewezen op het feit dat in 2021 een derde meer boeken werden ontleend in de gevangenisbibliotheek dan het jaar voordien en dat het aantal leners bleef stijgen.⁵⁵

2023 blijkt evenwel een moeilijk jaar te zijn geweest voor de gevangenisbibliotheek. Uit de statistieken blijkt dat 2023 het laagst aantal leners sinds 2011 kent en dat het aantal ontleningen ten opzichte van de piek in 2022 bijna is gehalveerd. De oorzaken zijn van diverse aard. Eén van de oorzaken is het feit dat geen beroep meer kan worden gedaan op vaste fatiken. Uit bevraging van de commissie is gebleken dat deze oorzaak te wijten is aan de overbevolking van de gevangenis die op zijn beurt in 2023 heeft geleid tot de beslissing van de regionale directie om het aantal veroordeelden onder de gedetineerden in de gevangenis tot een minimum te herleiden. Het is net in deze categorie van de gedetineerden dat de Vlaamse hulp- en dienstverlening rekruteert om gedetineerden voor die taak in de bibliotheek op te leiden.

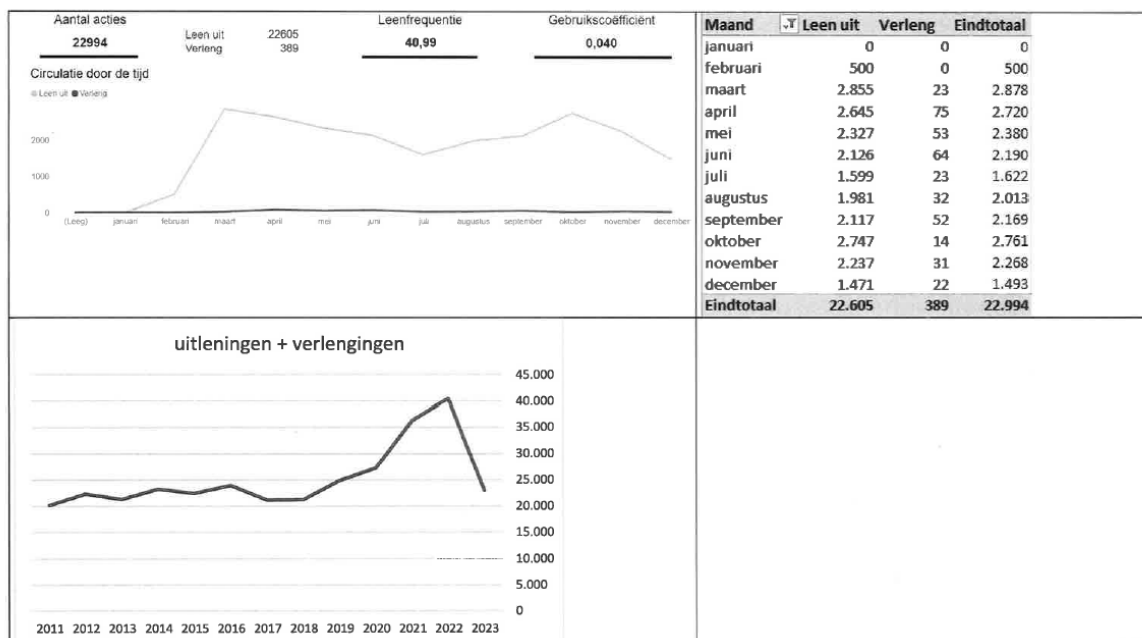
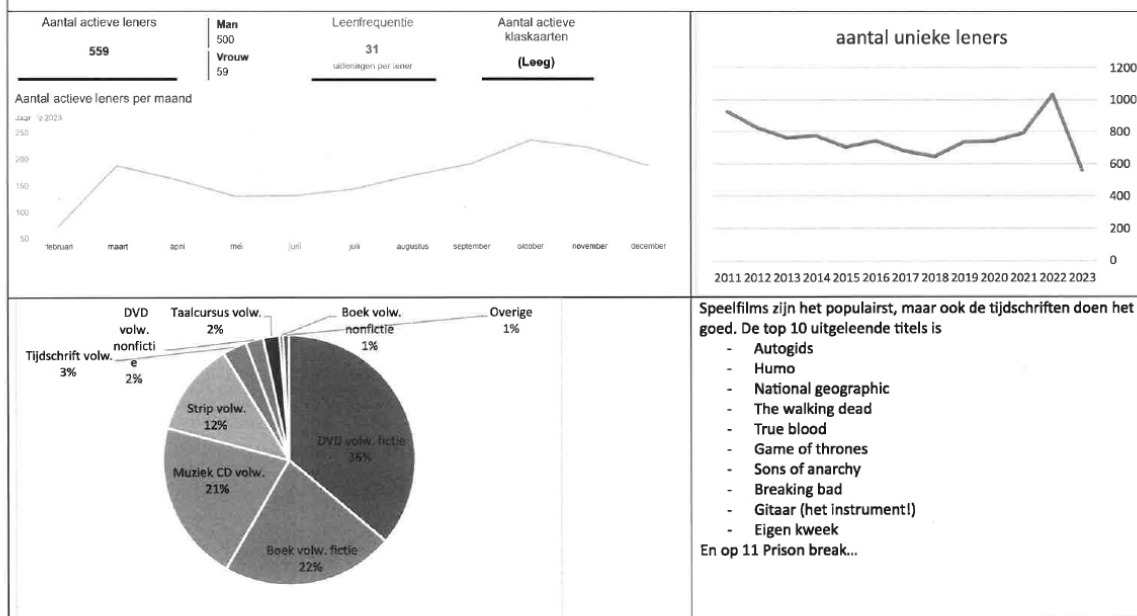
De aan de commissie meegedeelde statistieken van de gevangenisbibliotheek zien er als volgt uit:

⁵⁴ <https://www.iedereenleest.be/over-lezen/de-praktijk/reeks/praktijk-de-kijker-de-gevangenisbib-als-venster-op-de-wereld>; <https://www.iedereenleest.be/over-lezen/reeks/de-leeswereld-van-thomas-michel-en-claire>; Interview met bibliotheekmedewerker Lies Vermeulen in "Levenslang leren in de gevangenis: een blik achter de schermen", een uitgave van vzw Klasbak 2022, p. 24-25.

⁵⁵ https://www.hln.be/gent/zelfs-gentse-gevangenen-ontlenen-meer-boeken-bibliotheekcijfers-in-de-lift~a9631413/?cb=84acdf20f23633dd4c006fbd93a6c6d2&auth_rd=1

12. Gevangenisbib

De gevangenisbibliotheek kende geen gemakkelijk jaar. Geen vaste fatiken meer maar een wisselend team, veel vermiste items en minder budget voor collectie, een kleinere opkomst tijdens de bezoekenmomenten, minder opvoermogelijkheden vanuit de openbare bib (enkel boeken, geen andere materialen meer), een periode zonder publiekspc's,...

De commissie vernam dat werd besloten dat de aanwezigheid van een bibliotheekmedewerker tijdens de uitleendienst in de gegeven omstandigheden nog het enige haalbare is. Doordat er slechts een halftijdse bibliotheekmedewerker is aangesteld betekent dit een reductie van het aantal bibliotheekbezoeken van 16 naar 11 per week.

II.8. Hygiënische detentie-omstandigheden: aanwezigheid van ongedierte

De commissie werd herhaalde keren geïnformeerd door gedetineerden over de aanwezigheid van allerlei ongedierte. Het gaat zowel om muizen- als muggenplagen en zilvertisjes. Maandcommissarissen konden de aanwezigheid ervan zelf vaststellen tijdens de wekelijkse bezoeken. De zilvertisjes hadden deze zomer hun weg gevonden van de keuken naar de veiligheidscellen, wat tot ongerustheid leidde bij daar opgesloten gedetineerden.

De directie heeft op een tastbare wijze de muizenplaag aangepakt door zowel in te zetten op het bestrijden van de plaag als op het aanpakken van de oorzaken (o.a. wegnemen van voedselbronnen).

De aanhoudende muggenplaag werd reeds eerder aan de orde gesteld.⁵⁶ Het reeds meermaals besproken muggenprobleem in de gevangenis gaat al geruime tijd mee. In de Humo ([een artikel](#)) van 1 augustus 1995 geeft de auteur een beschrijving 15 jaar na een eerste bezoek en stelt vast dat het probleem zich nog steeds stelt. Dat is vandaag niet anders. De directie herhaalt dat enkel structurele oplossingen door de Regie der Gebouwen (wateroverlast in de kelderruimte) het probleem zou kunnen.

In het aangehaalde artikel wordt er ook gewezen op de gevolgen van hittegolven in de gevangenis. De klimaatopwarming die thans aan de gang is, doet veronderstellen dat dergelijke hittegolven zich frequenter en langduriger zullen voordoen. De gevangenis met volgepropte cellen is daar niet op voorzien (geen ventilatie, warmtewering enz.). Er lijkt geen aandacht voor te nemen mogelijke maatregelen om hittegolven dragelijker te maken voor zowel gedetineerden als personeel.

⁵⁶ Jaarverslag 2021, p. 23.

II. 9 Medische bejegening⁵⁷

De medische dienst van de PI Gent telt 7 artsen omnipractici, 1 dermatoloog, 1 gynecoloog, 1 neuropsychiater en 1 tandarts. Verder zijn er ook 1 psycholoog en 1 kinesist. Er is dagelijks consultatie door de huisartsen die ook 's nachts oproepbaar zijn. Voor externe specialistische raadplegingen en heelkundige ingrepen wordt niet meer verwezen naar de faciliteiten in PI Brugge, maar naar een instelling in de regio, dikwijls naar ziekenhuis Jan Palfijn in Gent. Dat is zeker een gunstige verandering.

Overbezetting legt druk op medische dienst

Het is duidelijk dat de overbevolking ook een zware belasting vormt voor de artsen en de Medische Dienst in het algemeen. Deze toestanden brengen tevens een extra druk op de verdeling van medicijnen die ook zonder overbezetting in veel instellingen al een delicaat aandachtspunt is.

Meest schrijnend nog is de nood in de psychiatrie, waar sinds de stopzetting van praktijk van een van beide psychiaters nog slechts één psychiater (4 uur per week) beschikbaar is voor tegenwoordig ruim 200 geïnterneerden, die ook al meer zorg vragen door de toestand van overbevolking. Door de hoge bezetting moeten de strafcellen ook dienen als isoleercellen. Onderbezetting van de psychiatrie is dan soms een ernstig probleem voor wie bijzondere medicatie of sedatie nodig heeft.

Geen gegevensuitwisseling met gezondheidsinstellingen mogelijk

Al ettelijke jaren wordt uitgekeken naar een nieuwe centrale computer en een gebruiksvriendelijker medisch digitaal dossier. Contact en gegevensuitwisseling tussen de centrale computer van de penitentiaire instellingen en de hard- en software gebruikt door artsen en gezondheidsinstellingen buiten de gevangenis zijn nog steeds onmogelijk, noch in de ene, noch in de andere richting. Wie vrij komt, kan in het beste geval een paar bladzijden uitprint meekrijgen om zijn huisarts of specialist in te lichten. Alleen van het allerergste, een complete uitval van die enige oude centrale machine, zijn we gelukkig nog gespaard gebleven.

⁵⁷ Deelverslag arts-lid CvT

II.10. Integratie Dienst Algemene Beveiliging – transport van gedetineerden

De beveiligingsagenten binnen de dienst Algemene Beveiliging (hierna: DAB) van de Federale Politie staan in voor het transport (en de beveiliging) van gedetineerden naar onder meer de hoven en rechtbanken.⁵⁸ Gelet op een groot personeelstekort binnen deze dienst, was men het afgelopen jaar niet in de mogelijkheid elke transportopdracht vanuit de gevangenis Gent uit te voeren. Meerdere klachten van gedetineerden omtrent de niet-overbrenging naar de rechtbank, bereikten de commissie het afgelopen jaar. Uiteraard draagt de lokale directie hierin geen verantwoordelijkheid. Niettemin dient de aandacht gevestigd te worden op het feit dat gedetineerden noodgedwongen verstek geven omwille van een niet-overbrenging naar het rechtscollege hoewel zij wensten aanwezig te zijn op de zitting en een vraag tot overbrenging hadden ingediend bij de directie. Niet alleen komt het recht van verdediging (een algemeen rechtsbeginsel) van de gedetineerde hierdoor in het gedrang⁵⁹, maar scheidt dit ook ongewenste spanningen tijdens de detentie. In de gevangenis van Gent was dit probleem in het voorbije jaar een vaak terugkerende klacht gelet op de grieven die hierover aan de Commissie werden overgemaakt.

⁵⁸ Art. 23 Wet op het Politeambt.

⁵⁹ Eind 2022 werd door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen reeds aan de alarmbel getrokken in een perscommuniqué (<https://www.tribunaux-rechtbanken.be/nl/rechtbank-eerste-aanleg-antwerpen/news/1654>).

“De rechter die voor me zat, draaide zich om: ‘Ik wist niet dat de gevangenis zo’n plek was.’

Hij pauzeerde een moment, toen voegde hij eraan toe: ‘Eigenlijk had ik er nooit over nagedacht wat voor een plek de gevangenis was.’

Degene naast me zei met een bijna kinderlijke naïviteit: ‘Als ik had geweten dat de gevangenis zó was had ik nooit zoveel mensen laten arresteren.’

Ze spreken verrassend openhartig. Ze waren hard geraakt door een ramp waarvan ze dachten dat die alleen anderen overkwam, ze waren er totaal niet op voorbereid geweest, ze waren er kapot van.

Ik merkte dat degenen die veel macht en een sterke positie hadden minder waren opgewassen tegen de schokkende slagen van het leven. Nu ze waren verbannen van de hoge plekken vanwaar ze hadden geheerst over het lot van andere mensen leden ze meer dan anderen toen ze de grond raakten. De hevigheid van de schok verpletterde hun ziel.

Ik hoorde van hen dat het vooral de voormalige openbaar aanklagers en rechters waren die naar de psychiater gingen.”

(AHMET ALTAN, *Ik zal de wereld nooit meer zien. Aantekeningen uit de gevangenis*, 2019)

III. Beklagrecht⁶⁰

2023 is het 3de volledige jaar waarin gedetineerden zich kunnen richten tot de klachtencommissie (KC). De KC bekijkt, op vraag van de gedetineerde, of een beslissing die de directeur nam t.a.v. haar of hem niet in strijd is met de wet, dan wel onredelijk is. Het beroep bij de KC moet een laagdrempelig rechtsmiddel zijn voor gedetineerden. De wetgever gaat er van uit dat deze laagdrempeligheid noodzakelijk is om in een gevangenis de rechten van gedetineerden te kunnen waarborgen.

Deze laagdrempeligheid kan geïllustreerd worden a.d.h.v. volgende voorbeelden:

- Ook in 2023 kon in een beperkt aantal gevallen de uitvoering van een onwettige beslissing geschorst worden vooraleer de beslissing volledig werd uitgevoerd.
- Het gehanteerd taalgebruik tijdens de hoorzittingen en in de beslissing van de KC wordt bewust zo eenvoudig mogelijk gehouden. Dit komt in ruime mate de begrijpelijkheid van de procedure en van de beslissing ten goede, in het bijzonder gelet op de lagere geletterdheid en het hoog aandeel van anderstaligen binnen de gevangenispopulatie.

Voortbouwend op de uitdagingen en haar ervaringen die in het jaarverslag van 2022 werden vermeld, kan de KC opnieuw een aantal cijfergegevens delen en procedurele en materiële overwegingen en bedenkingen formuleren m.b.t. procedurele en materiële aspecten waarmee ze te maken heeft.

III.1 Cijfergegevens

- Totaal aantal ingediende klachten: 251. De KC ontving 98% meer klachten dan in 2022 (127 klachten in 2022).
- Totaal aantal genomen beslissingen door de KC: 233. De KC nam 199% meer beslissingen dan in 2022 (78 beslissingen in 2022). 38 beslissingen werden genomen door de alleensprekend klachtenrechter.
- Aantal klachten die onontvankelijk werden verklaard: 75 klachten waren geheel onontvankelijk (32% van de klachten).

Klachten zijn niet ontvankelijk wanneer ze niet voldoen aan de voorwaarden gesteld in art. 148 en 150 van de basiswet. Dit is onder meer het geval wanneer de klacht geen betrekking heeft op een beslissing door of namens de directeur ten aanzien van de klager, of wanneer de klacht te laat werd ingediend. Evenwel kunnen door de KC onontvankelijke klachten, omwille van hun pertinentie onder de aandacht van de commissie worden gebracht die er dan mee aan de slag gaat in het kader van toezichtstaak.

- Ongegrond: 60 klachten werden geheel ongegrond verklaard (26% van de klachten).

Klachten worden ongegrond verklaard indien de beslissing van of namens de directeur wettig en redelijk is. Dit betekent dat de bestreden beslissing niet in strijd is met het redelijkheidsbeginsel noch met een in de gevangenis geldend wettelijk voorschrift (voornamelijk in de Basiswet en de beginselen van behoorlijk bestuur zoals de motiveringsplicht en het zorgvuldigheidsbeginsel) of een bindende bepaling van een in België geldend verdrag (voornamelijk in het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, in het

⁶⁰ Deelverslag van de leden van de klachtencommissie.

bijzonder artikel 3 van dat verdrag dat een verbod inhoudt op een onmenselijke of vernederende bejegening of bestraffing).

- Gegrond: 80 klachten werden geheel of gedeeltelijk gegrond verklaard (34% van de klachten).

Klachten worden gegrond verklaard indien de beslissing die genomen werd door of namens de directeur onwettig of onredelijk is.

- Klachtafstand: in 18 klachten werd klachtafstand genoteerd (8% van de klachten).

Klachtafstand kan gebeuren na een succesvolle bemiddeling (door tussenkomst van de maandcommissaris, cf. art. 153 Basiswet), maar gebeurt doorgaans op de hoorzitting.

- Aantal klachten dat voor bemiddeling naar de commissie werd doorverwezen: 4.

In één dossier leidde de bemiddeling tot klachtafstand door de gedetineerde en diende de KC dus geen uitspraak meer te doen.

- Aantal dossiers waarin een hoorzitting georganiseerd werd door de KC: 75.

Procedurele aspecten

1. Termijn vooraleer een uitspraak wordt gedaan:

De basiswet (art.157) bepaalt dat de klachtencommissie haar beslissing moet nemen binnen de 14 dagen na ontvangst van de klacht. Om dit mogelijk te maken werd de klachtencommissie van meet af aan ondersteund door een juriste van de CTRG.

Met het oog op een vermindering van de werklast van de juriste wierf CTRG in 2022 reeds een bijkomende jurist aan maar de verwachting dat de termijnen hierdoor beter gerespecteerd zouden kunnen worden, werd niet echt ingelost gezien de hoge instroom van klachten (het aantal klachten voor de klachtencommissie verdrievoudigde). Dossiers kunnen slechts uitzonderlijk binnen de gestelde termijn behandeld worden. De gemiddelde termijn tussen de ontvangst van de klacht en de datum van de eindbeslissing was 103 dagen in 2022 (mediaan 99).

2. Een elektronisch dossierbeheersysteem:

Het gebruiksvriendelijk en overzichtelijk elektronisch dossierbeheersysteem werd in 2023 nog verder verfijnd tot een volwaardig instrument en flexibele databank waarmee de KC haar klachten gemakkelijk kan opvolgen en monitoren gezien alle dossiercomponenten (klacht, verweer, dossierstukken, ontwerpbeslissingen) en bemerkingen erin gecentraliseerd worden en gemakkelijk raadpleegbaar zijn.

Ook de beschikbare rechtspraakdatabank van de CTRG waar de beslissingen van alle Belgische klachtencommissies kunnen geraadpleegd worden laat in toenemende mate (voortschrijdend inzicht) een meer uniforme en coherente beklagrechtspraak mogelijk.

3. Bemiddeling

De klachtencommissie blijft overtuigd van de meerwaarde van bemiddeling, bij voorkeur ontdaan van een rigide keurslijf. Ook in 2023 werd te weinig gegrepen naar de mogelijkheid van bemiddeling tussen de klager en de directie. Vermoedelijk ziet de (vaak al overbevraagde) directie de bemiddeling als een zelden lonende en vooral tijdrovende extra activiteit. Nochtans werd ook in 2023 meerdere keren afstand van klacht gedaan tijdens de hoorzitting waar partijen (de gedetineerde en de directeur) hun standpunten op serene en respectvolle wijze konden verduidelijken en zelfs tot wederzijds begrip konden komen. Op de zittingen in 2023 was de directie op KC-zittingen meestal vertegenwoordigd door de regimedirecteurs die de gedetineerden goed kennen en op de hoogte zijn van de incidenten en de context die geleid heeft tot een klacht van een gedetineerde. De directeurs hebben op de hoorzitting herhaaldelijk erkend dat de detentieomstandigheden zéér uitdagend kunnen zijn, onder meer wegens de ontoereikende zorg voor personen met een psychiatrische problematiek én de structurele en nog steeds toenemende overbevolking in 2023. Alleen al het benoemen van deze problemen en wantoestanden tijdens een hoorzitting leidt vaak ook bij de gedetineerden tot begrip voor de moeilijke omstandigheden waarbinnen de directie beslissingen moet nemen en zorgde ook in 2023 niet zelden voor een toenemend wederzijds begrip en klachtafstand.

4. *Schrapping uit het tuchtregister van de gedetineerde van een door de KC vernietigde tuchtsanctie*

Wat betreft de discussie over de "schrapping" uit het tuchtregister van de gedetineerde van een door de KC vernietigde tuchtsanctie werd door het DG EPI aan de lokale directie gecommuniceerd dat het afzonderlijke tuchtregister van de gedetineerde steeds aangepast dient te worden aan de uitspraak van de klachten-/beroepscommissie. En wel zo dat een vernietigde tuchtsanctie niet meer zichtbaar zal zijn in het tuchtregister van de gedetineerde. Dit is een wijziging van de vroegere praktijk waarbij een door de klachtencommissie vernietigde tuchtsanctie enkel werd doorgehaald in het tuchtregister en dus nog steeds zichtbaar.

5. *Onafhankelijkheid:*

Als onafhankelijk rechtscollege dient de KC zich niet alleen onafhankelijk maar ook onpartijdig op te stellen. De KC gaat enkel na of een beslissing van de directeur al dan niet onwettig of onredelijk is. Zij is dus in essentie een wettigheidsrechter. Tegen de beslissingen van de KC kunnen de partijen beroep aantekenen bij de beroepscommissie.

Dat de leden van de KC ook deel uitmaken van de commissie (zoals de wet dat trouwens voorziet) was evenmin in 2023 een aanleiding voor partijen om de onafhankelijkheid van de KC in vraag te stellen. De leden van de KC vervullen geen taken van maandcommissaris.

Materiële aspecten

1. *Geïnterneerde personen versus gedetineerde personen in een onhoudbare context van overbevolking.*

In wat volgt geeft de klachtencommissie een overzicht de meest prangende problemen in de gevangenis zoals die ook naar voor kwamen in heel wat dossiers in 2023.

Het aantal geïnterneerden in Belgische gevangenissen, en in het bijzonder in Gent, bleef ook in 2023 problematisch hoog (supra). Voor gedetineerden met psychische problemen of het statuut van geïnterneerde geldt voor de directie een extra zorgvuldigheidsplicht. Gezien de mogelijke impact van psychiatrische problemen op het plegen van een tuchtinbreuk, moet de directie zeer zorgvuldig zijn voordat een gedetineerde een tuchtsanctie wordt opgelegd voor zijn gedrag. Er moet worden nagegaan of en hoe de mentale gezondheid van de gedetineerde invloed had op zijn of haar schuld. In bepaalde gevallen kan dit betekenen dat een geïnterneerde alleen gesanctioneerd kan worden nadat een expert heeft vastgesteld dat de geïnterneerde op het moment van de feiten helder en bewust was. Door een schrijnend en chronisch gebrek aan psychiatrische bijstand voor een 200 tal geïnterneerden in de gevangenis, slaagde de directie bij het nemen van tuchtmaatregelen t.o.v. gedetineerden er ook in 2023 niet altijd in objectief te formuleren of en hoe de mentale gezondheid van een gedetineerde invloed had op zijn of haar «schuld» terwijl deze laatste als «ontoerekeningsvatbaar» in de gevangenis terecht was gekomen.

2. Uitspraken van de Beroepscommissie in lijn met die van de KC

In 2023 heeft de beroepscommissie twee niet onbelangrijke uitspraken van de KC bevestigd die voortaan van invloed zijn op de behandeling van toekomstige gelijkaardige klachten

- “De gevangenisdirecteur blijft verantwoordelijk voor de celtoewijzing in de gevangenis.”
- De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna “EHRM”) geeft nadere invulling aan artikel 3 EVRM in de context van detentie en meer bepaald overbevolking in de gevangenissen. Het EHRM heeft bepaald dat wanneer iemand moet verblijven in een cel met minder dan 3m2 persoonlijke ruimte er een sterk vermoeden van schending van artikel 3 EVRM ontstaat. Dat dat buiten de wil is van de directie en voor haar overmacht is, betekent niet noodzakelijk dat er geen schending kan zijn van dat artikel.

3. Relatie/dialog met directie

Wat 2023 betreft kan de KC terugblikken op een constructieve dialoog met wederzijds respect. Eén uitzondering was het geval van KC0923/0076. De directie had geweigerd gevolg te geven aan de schorsingsbeslissing van de voorzitter van de KC en had in haar verweer daarvoor geen enkele reden opgef. De bezorgdheden blijven zich voornamelijk situeren rond werklust en procedure.

“Wanneer de problemen het grootst zijn, is maatschappelijk toezicht het meest noodzakelijk”

CvT Gent

Steekproefdagen – Gevangenis Gent

Datum:

Vleugel:

Cel:

1. Hoe lang ben je hier al?

Heb je al in andere gevangenissen gezeten? Kan je dit vergelijken?

.....
.....
.....

2. Contact PB's en directie

Heb je het gevoel dat je op een correcte manier behandeld wordt door de beampten? Wat zijn je ervaringen hiermee? Hoe verlopen sancties voor jou?

.....
.....
.....

3. Eten

Ben je tevreden met de maaltijden? Rekening met speciale noden (halal, vegetarisch)? Is het goed?

.....
.....
.....

4. Douchen en algemene hygiëne

Mag je altijd douchen wanneer je hier recht op hebt? Zijn de douches proper? Krijg je alle middelen om jouw hygiëne te kunnen onderhouden?

.....
.....
.....

5. Bezoek

Wordt jouw bezoektijd gerespecteerd? Verloopt de bezoekadministratie correct?

.....
.....
.....

6. Werkhuizen

Hoe verloopt jouw verloning? Heb je de kans om te werken? Heb je het gevoel dat de wachtlijsten worden gerespecteerd? Worden voorkeuren gerespecteerd?

.....
.....
.....

7. Les, fitness, bib

Van welke faciliteiten maak je gebruik in de gevangenis? Verlopen die correct? Ben je tevreden over het aanbod? Wat zou eventueel anders en beter kunnen?

.....
.....
.....

8. Wandeling

Krijg je altijd de kans om naar de wandeling te gaan? Op welke wandeling zit je?
Heb je een veilig gevoel?

.....
.....
.....

9. PSD en opvolging mentale toestand

Word je goed begeleid wanneer je het mentaal moeilijk hebt? Hoe vaak heb je contact met de PSD? Volgen ze je op na begeleiding?

.....
.....
.....

10. Religie

Ben je gelovig? Kun je naar de erediensten en hoe frequent is dit? Kan je de aalmoezenier of Imam goed bereiken?

.....
.....
.....

11. Kantine

Verloopt dit correct? Zijn de producten steeds binnen de houdbaarheidsdatum? Zijn ze binnen de afgesproken termijn beschikbaar? Hoe verloopt de betaling?

.....
.....
.....

12. Infrastructuur/cel

Hoe is de conditie van jouw cel? Heb je alles wat normaal gezien standaard op de kamer staat? Zijn er concrete problemen? Heb je voldoende ruimte als je met meerdere gedetineerden op cel zit?

.....
.....
.....

Hoe verloopt het TV gebruik en betaling?

.....
.....
.....

13. Algemene tevredenheid

Open vraag of nog dingen toe te voegen?

.....
.....
.....
.....
.....

Bijlage 2

Bijlage 3 – Referenties academische publicaties CvT Gent 2023

Van Damme, F., & Lefranc, P. (2023). De overbevolking in de Gentse gevangenis : (op)duikend cijfer? *FATIK*, 40(177), 29–31.

Lefranc, P., & Van Damme, F. (2023). In de overbevolkte gevangenis van Gent moet voorlopig niemand op de grond slapen. *DE JURISTENKRANT (DEURNE)*, 2023(472), 11–12.